

TREBALL FI DE GRAU

DOBLE GRAU EN ADE+DRET

TÍTOL:

40 anys de Constitució: de l'Espanya Autònoma a l'Espanya Federal asimètrica.

Possible reforma del Títol VIII de la Constitució de 1978 per a aprofundir en la descentralització administrativa i reconèixer les particularitats de les nacionalitats històriques d'Espanya (Euskadi, Navarra, Catalunya, Galícia, País Valencià, Balears, Aragó i Canàries)

ALUMNE/A: Jesús Estruch Cucarella

TUTOR/A: Andrés Boix Palop

DEPARTAMENT DEL TUTOR/A: Dret Administratiu i Processal

CURS ACADÈMIC: 2018/2019

AGRÏMENTS:

Vull agrair l'ajuda als professors i catedràtics Ernest Vidal Gil, Ana Mª Juan Lozano i Rafael Verdera Server per l'ajuda amb la bibliografia en matèria de Dret Comparat, Dret Financer i Dret Civil, respectivament.

També vull agrair l'ajuda de l'estudiant del Doble Grau en Dret i Ciències Polítiques Cristina Martínez Barcenas amb materials per a poder comprendre millor aspectes de la Ciència Política i de l'Administració que m'haurien sigut difícils d'exposar amb tanta claredat al treball.

*Dedicat a la meua família i tots aquells que m'han recolzat amb l'idea de parlar del "problema valencià", el qual ara més que mai és necessari donar-li visibilitat.
Per a tots que aquest anys han confiat en mi i no s'han equivocat en fer-ho.*

ÍNDEX

Annex I: Sigles emprades al Treball.....	Pàg. 5
1. Introducció: què és el federalisme asimètric i per què és necessària una reforma del sistema territorial?.....	Pàgs. 6-17
1.1 Perspectiva actual a Espanya.....	Pàgs. 6- 11
1.2 Perspectiva al Dret comparat: cas de Canadà, Suïssa i Bèlgica.....	Pàgs. 11-17
1.2.1 Canadà: cas del Quebec i New Brunswick	Pàgs. 11-13
1.2.2 Suïssa: federalisme i democràcia directa dels cantons.....	Pàgs. 13-14
1.2.3 Bèlgica: cas de Flandes i les reivindicacions flamenques.....	Pàgs. 14-17
2. Trets diferencials en les actuals CCAA: llengua, institucions i Dret Civil propis.....	Pàgs. 17-35
2.1 Llengua: competències en educació.....	Pàgs. 18-20
2.2 Institucions pròpies: Diputacions Forals basques, Cabilds canaris i Consells Insulars balears.....	Pàgs. 20-27
2.2.1 Diputacions Forals basques	Pàgs. 21-22
2.2.2 Cabilds canaris.....	Pàgs. 22-24
2.2.3 Consells Insulars balears.....	Pàgs. 24-26
2.3 Dret Civil propi: Dret Civil Foral.....	Pàgs. 26-28
2.3.1 Especial referència al cas del País Valencià amb l'anul·lació de les lleis de Dret Civil propi per part del Tribunal Constitucional.....	Pàgs. 27-28
2.4 Policia pròpia: policies autonòmiques i gestió de les presons.....	Pàgs. 29-32
2.4.1 Ertzaintza i gestió de les presons basques.....	Pàgs. 29-30
2.4.2 Mossos d'Esquadra i gestió de les presons catalanes.....	Pàgs. 30-31

2.4.3 Policia Foral navarresa.....	Pàg. 31
2.4.4 Policia de la Generalitat Valenciana.....	Pàgs. 31-32
2.5 Finançament Autonòmic.....	Pàgs. 32-35
3. Com s'articularien els trets diferencials en una possible Espanya federal?.....	Pàgs. 35-40
3.1 Finançament autonòmic.....	Pàgs. 37-38
3.2 Dret Civil propi: Dret Civil Foral.....	Pàgs. 38-40
4. Un especial enfocament a la situació del País Valencià en l'abans i el després de la possible reforma.....	Pàgs. 40-46
4.1 Situació del País Valencià actualment.....	Pàgs. 40-44
4.2 Situació del País Valencià amb la reforma federal.....	Pàgs. 45-46
5. Conseqüències econòmiques i polítiques d'una reforma federal a Espanya.....	Pàgs. 46-51
5.1 Conseqüències econòmiques de la reforma federal.....	Pàgs. 49-51
5.2 Conseqüències polítiques de la reforma federal.....	Pàg. 51
6. Conclusions.....	Pàgs. 52-53
7. Bibliografia.....	Pàgs. 54-57

Annex I: Sigles emprades al Treball

Art.: article	LOFCS: Llei orgànica de Forces i Cossos de Seguretat
ATC: Aute del Tribunal Constitucional	LOPJ: Llei orgànica del Poder Judicial
BOE: Butlletí Oficial de l'Estat	LOTRACA: Llei orgànica de Transferència de Competències de Titularitat Estatal a la Regió Canaria
CA: Comunitat Autònoma	LOTRAVA: Llei orgànica de Transferència de Competències de Titularitat Estatal a la Regió Valenciana
CCAA: Comunitats Autònomes	LORAFNA: Llei orgànica d'Amillorament del Règim Foral de Navarra
CC: Codi Civil	LRBRL: Llei 7/1985, de 2 d'abril, Reguladora de les Bases del Règim Local
CE: Constitució Espanyola de 6 de desembre de 1978	PSOE: Partit Socialista Obrer Espanyol
CIS: Centre d'Investigacions Sociològiques	RCD: Reglament del Congrés dels Diputats
CEO: Centre d'Estudis d'Opinió	RD: Reial Decret
DA: Disposició Addicional	ROF: Reial Decret 2568/1986, de 28 de novembre, pel que s'aprova el Reglament d'organització, Funcionament i Règim Jurídic dels Ens Locals
DT: Disposició Transitòria	RS: Reglament del Senat
EACV: Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana	RTV: Radio Televisió
ETB: Euskal Telebista (Radio Televisió d'Euskadi)	RTVE: Radio Televisió Espanyola
EUA: Estats Units d'Amèrica	RTVV: Radio Televisió Valenciana
IRPF: Impost sobre la Renda de les Persones Físiques	RTVG: Radio Televisió de Galícia
ITPAJD: Impost sobre Transmissions Patrimonials i Actes Jurídics Documentats	STC: Sentència del Tribunal Constitucional
IP: Impost sobre el Patrimoni	TC: Tribunal Constitucional
ISD: Impost sobre Successions i Donacions	TS: Tribunal Suprem d'Espanya
IVA: Impost sobre el Valor Afegit	TSF: Tribunal Suprem Federal del Canadà
IVIE: Institut Valencià d'Investigacions Econòmiques	UCD: Unió de Centre Democràtic
LO: Llei orgànica	
LOFCA: Llei orgànica de Finançament de les Comunitats Autònomes	

1. Introducció: què és el federalisme asimètric i per què és necessària una reforma del sistema territorial?

En aquest curs acadèmic, es complixen els 40 anys de vigència de la nostra Carta Magna o Llei Fonamental, que és la Constitució, aprovada per les Corts Generals el dia 31 d'octubre de 1978 i en referèndum pels ciutadans espanyols majors d'edat el dia 6 de desembre de 1978 i publicada al Butlletí Oficial de l'Estat (BOE, d'ara endavant) el dia 29 de desembre de 1978.

Durant els seus 40 anys, s'han pogut observar nombrosos canvis tant a nivell de drets i llibertats dels ciutadans com a nivell administratiu i territorial. Hem passat d'un estat on no hi havia llibertats ni drets per als ciutadans a un altre on hi ha drets fonamentals, llibertats i principis rectors de la política social i econòmica que es troben reconegut en la pròpia Constitució. També hem passat on l'Administració i la burocràcia estaven centralitzades i depenien del Govern de la Nació, és a dir, de Madrid a un estat on hi ha 17 Comunitats Autònomes i 2 Ciutats Autònomes que tenen la seua pròpia Administració i burocràcia.

L'eix central d'aquest treball seran les denominades Comunitats Autònomes i com s'estructuren en l'àmbit administratiu de la Nació espanyola. També es farà referència a les Comunitats que tinguen unes característiques que les fan destacar davant la resta com siga tindre unes institucions, una llengua o una policia pròpies. Per tant, es parlarà de les Comunitats que tinguen certes competències de l'estat descentralitzades i de com fan ús de les mateixes.

En haver passat ja 40 anys de vigència, la intenció d'aquest treball és avaluar si és possible una reforma territorial per a poder donar encaix a les reivindicacions dels diferents pobles que conformen la Nació espanyola: les denominades regions i nacionalitats històriques que descriu l'art. 2 CE però, abans de començar a parlar de la perspectiva actual d'Espanya i una vista amb Dret comparat, m'agradaria exposar i explicar què és el federalisme i els tipus de federalismes que hi ha al món, sent el federalisme asimètric el que ací ens interessa per poder vore si a Espanya pot tindre un possible encaix.

El federalisme, segons García Guitián (1997; 159-175), té origen a les reivindicacions dels pobles que van tindre lloc a les revolucions liberals del segle XIX a Europa a causa de la creença que els límits ètnics no deuen contraposar-se als límits polítics, teoria la qual va ser exposada per Gellner (1988). Hi ha certs estudiosos en la matèria que exposen que els primers Estats Federals al món van ser els Estats Units d'Amèrica (EUA, d'ara endavant) i la Confederació Helvètica, els quals van servir de referència en les revolucions liberals.

Tant EUA com Suïssa es caracteritzen per tenir els següents punts en comú, segons Maiz Suárez (1997; 477-505):

- 1) Una norma superior a llei ordinària que regula la divisió en els 3 poders: legislatiu, executiu i judicial, així com les competències entre els estats federats i la Federació.
- 2) Òrgans polítics mitjançant un Parlament que reflectisca una correlació de forces polítiques eventualment diferenciada de la de l'Estat
- 3) Suport financer que permeti el normal desenvolupament de les competències d'autogovern
- 4) Participació de l'Estat Federat en les òrgans centrals a través de mecanisme variis com una segona Camara Federal/Senat o conferències de cooperació (cimeres bilaterals)
- 5) Òrgan judicial de resolució de conflictes entre l'Estat Central i els Federats: Tribunal Constitucional.

Maiz Suárez exposa també que el grau de federalisme és diferent segons el cas i s'ha d'analitzar cas per cas. Per tant, segons el grau de federalisme, es poden distingir 2 tipus d'Estats federals: Estats Federals simètrics com Alemanya i EUA i Estats Federals asimètrics com Bèlgica, Suïssa i Canadà.

Segons Caamaño (1999;359-363), el federalisme asimètric és “la proposta intel·lectual i programàtica que mou a determinades formacions nacionalistes front al que consideren la progressiva difuminació de la seua identitat com a conseqüència de certes dinàmiques que es caracteritzen a equiparar i no diferenciar, pròpies del Estat Federal.”

1.1 PERSPECTIVA ACTUAL A ESPANYA

Abans de fer una vista al que ocorre a altres països fent un treball de Dret comparat, parlarem de l'evolució d'Espanya en els últims 40 anys.

Espanya ja va viure un període d'indole federalitzant durant la Segona República (1931-1939) on ja la CE de 1931 reconeixia el dret a l'autonomia de certes regions i nacionalitats històriques. És el cas de Catalunya amb l'Estatut de Núria de 1932 i el cas d'Euskadi amb l'Estatut d'Estella de 1936. Hi hagué regions que plebiscitaren afirmativament un projecte d'Estatut però la Guerra Civil ho impedí: és el cas de Galícia. També hi hagué regions on ja tenien un projecte d'Estatut que mai arribà a vore la llum: el cas d'Aragó, el País Valencià on hi hagué fins a 4 projectes d'Estatut fets per les diferents associacions polítiques existents com el projecte d'Estatut redactat pel partit polític Dreta Regionalista Valenciana i, fins i tot, les Illes Balears.

Però caldrà avançar un poc en el temps, fins a la dècada de 1970, quan el règim franquista està a punt d'acabar per la mort del general Franco. Ja en 1976, ja s'inicien converses entre els diferents grups de l'oposició i el Govern per a convocar eleccions lliures i així tindre legitimitat per a crear una nova Llei Fonamental que regisca la vida dels espanyols. Es convocaren les eleccions per al 15 de juny de 1977 i es formaren les denominades Corts constituents, les quals tenien el mandat del poble per a crear una nova Constitució.

Mentre es redactava el projecte de Constitució, el Govern de l'UCD de Suárez es va posar en contacte amb Josep Tarradellas, President de la Generalitat de Catalunya en l'exili a França. Aquestes reunions donaren el resultat de la reinstauració de la Generalitat de Catalunya mitjançant el Reial Decret-Llei 47/1977, de 29 de setembre, desenvolupat pel Reial Decret 2543/1977. S'iniciava així l'Espanya de les preautonomies.

Les altres regions i nacionalitats històriques que demanaren un règim provisional d'autonomia foren les següents:

- Euskadi, amb la creació del Consell General Basc: RD-Llei 1/1978, de 4 de gener, amb el desenvolupament del RD 1/1978
- Galícia, amb la creació de la Xunta de Galícia: RD-Llei 7/1978, de 16 de març, i RD 474/1978
- Aragó, amb la creació de la Diputació General d'Aragó: RD-Llei 8/1978, de 17 de març, i RD 475/1978
- Canàries, gràcies a la unió dels diversos cabilds: RD-Llei 9/1978, de 17 de març, i RD 476/1978
- País Valencià, amb la creació del Consell Preautonòmic del País Valencià: RD-Llei 10/1978, de 17 de març (modificat pel RD-Llei 12/1978, de 20 d'agost), i RD 477/1978
- Andalusia, amb la creació de la Junta d'Andalusia: RD-Llei 11/1978, de 27 d'abril, i RD 832/1978

- Illes Balears, gràcies a la unió dels diversos Consells Insulars: RD-Llei 18/1978, de 13 de juny, i RD 1517/1978
- Extremadura, amb la creació de la Junta Regional d'Extremadura: RD-Llei 19/1978, de 13 de juny, i RD 1518/1978
- Castella i Lleó, incloent les províncies de Logronyo i Santander (les actuals La Rioja i Cantabria, respectivament), amb la creació del Consell General de Castella i Lleó: RD-Llei 20/1978, de 13 de juny, i RD 1519/1978
- Astúries, amb la creació del Consell Regional d'Astúries: RD-Llei 29/1978, de 27 de setembre, i RD 2405/1978
- Murcia, amb la creació del Consell Regional de Murcia: RD-Llei 30/1978, de 27 de setembre, i RD 2406/1978
- Castella- La Manxa, amb la creació de la Junta de Comunitats de Castella-La Manxa: RD-Llei 32/1978, de 31 d'octubre, i RD 2692/1978

Amb aquestes 13 preautonomies es dibuixava així el mapa de la futura Espanya autonòmica, on predominaria una descentralització de competències en diferents àmbits. En el següent mapa podem observar com va ser la distribució territorial de les preautonomies.

Mapa 1. Les preautonomies

(Font: Reforma Federal d'Eliseo Aja [2004;62])

Després de la redacció i promulgació de la CE de 1978, ja es podia accedir a l'autonomia de forma definitiva mitjançant les següents vies: una via més lenta (art. 143 CE) i una via més ràpida (art. 151 CE).

- La via ràpida de l'art. 151 CE, segons Ana Carmona Contreras (2018; 655-658), es va reservar per a aquelles regions i nacionalitats que van tindre un Estatut en el passat (DA 2a CE: Catalunya, Euskadi i Galícia) o aquelles que tenien el suport del 75% del cens electoral de cada província a més de les Diputacions provincials.

El projecte d'Estatut era creat per l'Assemblea de Parlamentaris que provenien de la regió i devia tindre el vot afirmatiu de la majoria dels membres. Més tard, el projecte era remès a la Comissió

Constitucional del Congrés dels Diputats, que tenien 2 mesos per a examinar si era conforme o no a la CE.

Andalusia va accedir per aquesta via i va convocar un referèndum el 28 de febrer de 1980, el qual no va ser afirmatiu a causa que en Almeria no hi havia votat més de la meitat del cens electoral. Més tard, el Govern li va donar validesa en vore que en la totalitat del territori hi havia votat més de la meitat del cens electoral.

- La via lenta es troba regulada en l'art. 143 CE i, segons Enric Fossas Espadaler (2018; 549-551), es la via per on accediren la gran majoria de les autonomies actuals. Segons la redacció de l'article, les províncies limítrofes amb característiques comuns lingüístiques i culturals, així com les illes i regions històriques podien accedir al procés de l'establiment de l'autonomia amb un projecte d'Estatut que deurà ser examinat per la Comissió Constitució del Congrés dels Diputats.

La iniciativa per a continuar en el procés, dins d'un període de 6 mesos des del primer acord adoptat per les següents institucions, era de les Diputacions provincials i Consells Inter-insulars amb el suport de 2/3 parts dels municipis que representara la majoria del cens electoral. Si no prosperara la iniciativa, el procés no es podria tornar a repetir fins passats 5 anys.

Segons José Antonio Montilla Martos (2018; 552-555), també s'ha de complementar amb l'art. 144 CE, que parla de la creació de Autonomies en el cas de perill per a l'interés nacional, és a dir, en el cas que es posara en perill l'accés a l'autonomia de les regions de les que formaven part. Aquesta creació, segons la STC 89/1984, s'havia de fer mitjançant LO del Congrés dels Diputats i del Senat sense possibilitat de d'iniciativa. Eren els següents casos:

1) Quan un territori no complix els requisits de l'art. 143 CE i és menor a l'entitat d'una província: cas de Madrid, per no ser una entitat amb història pròpia (LO 6/1982, de 7 de juliol). Per a poder comprendre aquest article, és necessari explicar el cas de Madrid.

Segons Alfonso Arévalo Gutiérrez (2005), Madrid, en un primer moment, anava a formar part de la futura comunitat autònoma de Castella-La Manxa però els parlamentaris manxecs es van negar i també és de ressaltar que la província de Madrid no és un entitat regional històrica. Per tant, s'obren 3 escenaris:

a) Concedir a Madrid un estatus especial per a convertir-la en una espècie de Districte Federal, com ocorre amb Ciutat de Mèxic. En aquest cas, la resta de la província s'inclouria en les CCAA limítrofs.

b) Incloure Madrid en alguna de les CCAA limítrofs, especialment en Castella-La Manxa. En aquest cas, la DA del RD-Llei 32/1978 considerava la possibilitat que Madrid en formara part en el cas que així ho aprovaren la majoria dels parlamentaris madrilenys.

c) Constituir Madrid com una CA uniprovincial, dissolent així l'òrgan de la Diputació Provincial de Madrid

Els estudiosos i les Corts Generals es van decantar per l'escenari c) i el mètode per a poder fer-ho era mitjançant LO per haver motius d'interés nacional. Durant els anys 1982 i 1983, a les Corts Generals es va tramitar per procediment d'urgència l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat de Madrid, sent aprovat per la LO 3/1983, de 25 de febrer.

2) Quan una província no ha quedat integrada en cap Autonomia: cas de Segòvia amb Castella i Lleó (LO 5/1983, d'1 de març i STC 100/1984)

3) Quan s'ha substituït la iniciativa de les Corporacions Locals: cas de Ceuta i Melilla (LLOO 1 i 2/ 1995, AATC 201 i 202/2000 i STC 240/2006) i el futur cas de Gibraltar si es recupera la seua sobirania.

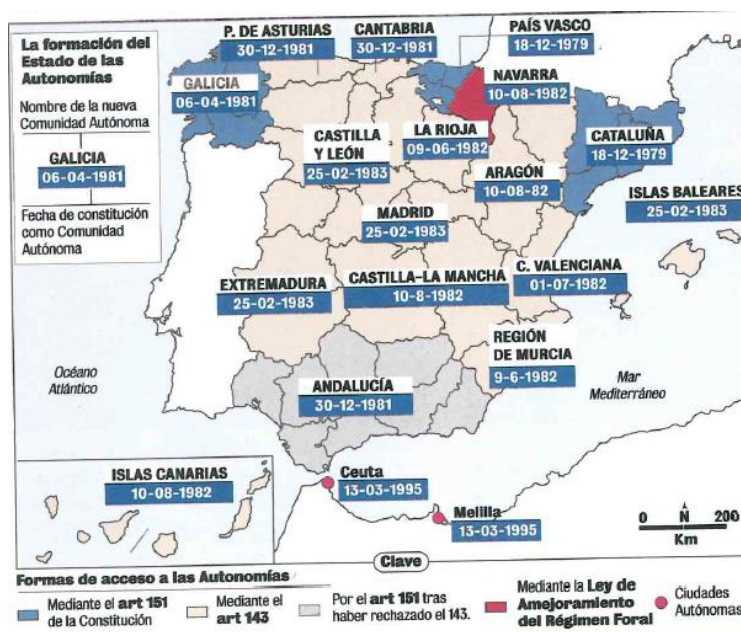
Mitjançant la via lenta, també accedí Navarra però de forma especial mitjançant la DA 1a CE que exposa que Navarra podia incorporar-se a Euskadi o constituir una nova autonomia mitjançant el millorament dels seus Furs. Va accedir mitjançant el millorament dels Furs amb LO 13/1982, deixant així la possibilitat per als futurs governants navarresos de convocar una consulta per a unir-se amb Euskadi.

- Per al cas de País Valencià i Canàries, els òrgans preautonòmics, que substituïren la iniciativa de les Diputacions i Cabilds (DT 1a CE), van decidir accedir per la via de l'art. 151 CE però en el Congrés dels Diputats es va decidir que devien accedir per la via lenta. Per a evitar diferències en matèria de competències, es van decidir crear LO de transferències per a ambdós autonomies (la LO 5/1982, LOTRAVA, i la LO 10/1982, LOTRACA). Per tant, són autonomies que van accedir per la via de l'art. 143 CE però amb competències similars a les autonomies de l'art. 151 CE.

Després de tota esta evolució, podem observar en el següent mapa una espècie de resum de les diferents formes d'accedir a l'autonomia i les regions i nacionalitats existents a Espanya.

Mapa 2. Tipus de vies d'accés a l'autonomia

(Font: Col.lecció "El Camino a la Libertad" del diari El Mundo, Llibre dedicat a l'any 1980 [2008;48])

Després de la creació del mapa autonòmic, es van realitzar els primers Pactes Autonòmics i es va crear la LO d'Harmonització del Procés Autonòmic a 1981, que va ser declarada inconstitucional per la STC 76/1983, de 5 d'agost, gràcies al recurs presentat pels grups bascos i catalans. La citada STC exposava que el contingut de la Llei no era de caràcter orgànic i que devia haver-se tramés com a llei ordinària. Com a conseqüència, es va promulgar la Llei del Procés Autonòmic (Llei 12/1983, de 14 d'octubre).

A 1992, es van signar els segons Pactes Autonòmics on es parlaven de la transferència de competències com la sanitat, encara pertanyent al Ministeri de Sanitat i gestionada per Insalud.

A la primera legislatura del president Rodríguez Zapatero, es va produir la primera reforma dels Estatuts d'Autonomia on es van produir transferències de competències.

1.2 PERSPECTIVA AL DRET COMPARAT: CAS DE CANADÀ, SUÏSSA I BÈLGICA

Per tindre una vista de Dret comparat, es comentaran els cassos de diferents països d'Europa i Amèrica. Els països han estat seleccionat segons el tret diferencial que els caracteritza.

Per tant, els països són el Canadà, Bèlgica i Suïssa. Els tres països són Estats federals que es caracteritzen per la convivència de diferents grups lingüístics, com en el cas d'Espanya.

En el cas de Bèlgica i el Canadà, el conflicte és el mateix: una regió o província que té una cultura diferent a la dominant i que té un tret que la diferencia de la resta de regions o províncies. En Canadà, Quebec és una província on es parla francès i Flandes, a Bèlgica, és una regió que parla una variant del neerlandés o holandés denominada flamenc. A aquestes regions hi ha moviments independentistes articulats amb un sistema d'organitzacions culturals i polítiques.

El cas de Suïssa és un cas particular, doncs és l'únic Estat d'Europa on encara persisteix la democràcia directa i hi ha una cooficialitat de 4 llengües: el francès, l'italià, el retoromànic i l'alemany. El que s'ha de destacar és que a Suïssa hi conflueixen l'obligatorietat d'educació en 3 de les 4 llengües: la del cantó on es viu i dues d'altres cantons.

1.2.1 Canadà: cas del Quebec i New Brunswick

En aquest punt de la introducció, es tractarà el cas de Canadà, un país amb història recent en ser un país que es va crear al segle XIX ja què abans era part de l'Imperi Britànic. Juntament amb EUA, Canadà es va independitzar del Regne Unit i van seguir una via de reconeixement dels trets diferencials que hi tenien al seu territori. En el cas de Canadà, era el reconeixement de un territori on es parla francès, el Quebec, territori que formava part de les colònies americanes de l'Imperi Francès.

Per tant, un dels trets que caracteritza Canadà, segons Isabel Redondo de Paz (1996), és l'evolució d'un Estat unitari amb dependència dels organismes de la Commonwealth a un Estat amb tints federals però amb un poc de centralisme, així com saber fer front a un problema d'identitat nacional que hi ha al Quebec, l'única província canadenc i on hi ha disputa entre més federalisme o independència.

Segons Woehrling (2011; 431-460), l'evolució històrica del Canadà ha sigut la següent, dividint-se en les etapes que a continuació:

1) Independència de Canadà i creació de la Federació Canadenc: Canadà era un territori situat al Nord del continent americà que formava part dels 2 Imperis amb més importància a Nord-Amèrica: França i l'Imperi Britànic. En vore la guerra entre els unionistes i confederats, els canadencs van decidir crear una federació de forma pacífica, on es van unir els diversos territoris i províncies que formaven les colònies del Nord dels EUA, tant les d'origen catòlic com les d'origen anglicà. Aquesta unió, en un principi, va ser una unió purament econòmica creada mitjançant una Llei Imperial Britànica.

Més tard, a l'any 1867 es va promulgar la Llei Constitucional o Llei de la Nord-Amèrica Britànica. En aquest text constitucional, sols es van crear 4 províncies: Quebec (província francòfona), New Brunswick (província bilingüe), Ontario i Nova Escòcia (províncies anglòfones). La resta de territoris i províncies van ser admesos o creats amb posterioritat mitjançant reformes constitucionals. Perquè la nova norma fonamental sobrevisquera, es va realitzar un pacte entre

els anglòfons i francòfons i que qualsevol esmena o reforma constitucional deuria tindre el suport ambdós grups lingüístics.

Aquesta Constitució tenia una estructura centralista on convivia 2 tipus de tradicions jurídiques el *common law* britànic i el *civil law* o *droit civil* francès. Per tant, a l'hora de resoldre conflictes legals, s'hauria de fer referència a les diferents normes que tenien es territoris, creant-se així una altra asimetria que anava junta amb el tema lingüístic.

Per a resumir aquesta etapa, segons Wheare (2001), a l'any 1867 Canadà era una quasi-federació, un sistema on hi convivia aspectes federals com la divisió administrativa i aspectes centralistes com les competències que tenia el Govern Federal en creació de normes jurídiques.

2) Evolució cap a una estructura federal com a resultat de l'abandó de les institucions judicials britàniques (1867-1949): Aquesta evolució va ser possible gràcies a les reivindicacions del Quebec a causa de la major centralització de competències, veient-se com a "*amença nacional*" per a desenvolupament del Quebec.

Aquesta evolució es va realitzar mitjançant l'abandó de la Comissió Judicial del Consell Privat, una institució judicial formada per magistrats britànics membres de la Càmera dels Lords. Era una institució que es trobava fora del sistema federal canadenc però dins del sistema judicial de la Commonwealth. Aquest Consell era favorable al reconeixement de drets propis a Quebec per una província de caràcter diferent a la resta de Canadà.

Aquest Consell va restringir competències en matèria de tractats internacional per ser encara un Estat depenent de la Commonwealth. A partir de 1920, ja va poder ratificar i celebrar tractats internacionals com a Estat independent i sobirà encara que formava part de la Commonwealth.

3) Federalisme expansiu i el paper del Tribunal Suprem Federal com a intèrpret de la Llei Constitucional (1949- actualitat): A causa d'un procedent jurisprudencial, Canadà va abandonar el Consell i va decidir que l'intèrpret de la seua norma fonamental fóra el seu propi TSF, l'òrgan judicial que es trobava al cim del sistema judicial canadenc. Aquesta decisió es va prendre a causa de les teories que arribaven d'Europa, especialment de la teoria de Kelsen i del sistema austríac on el TS era qui interpretava la Constitució o *Grundnorm*.

Encara que *de facto* eren organismes judicials diferents, el TSF va decidir no apartar-se de línies jurisprudencials per haver arribat a solucions interns gràcies a les seues línies jurisprudencials. El TSF, com el Consell, era procliu a descentralitzar competències a les províncies, com en transports i comerç.

Aquestes 2 matèries eren prou importants dins de l'economia canadenca a causa de la celebració d'un Tractat de Lliure Comerç amb els EUA i, per tant, el TSF en nombrosos casos com *Caloil Inc. Vs Attorney General of Canada* [1971] on va resoldre a favor de les províncies, les quals tenien competències en el comerç local i interprovincial.

Un dels assumptes que el TSF va haver de resoldre va ser el tema del Quebec. Quebec, durant la dècada de 1970, va demanar al Govern federal més autonomia per així desenvolupar-se com nacionalitat dins del Canadà però el Govern ho va impedir. Es va realitzar una consulta ciutadana sobre el futur del Quebec dins de la Federació Canadenca: sobre si ser una província o un Estat Lliure Associat i el resultat va ser contrari a d'independència. Es va repetir la consulta a la dècada de 1990 amb el mateix resultat.

Per a resumir, es pot dir que al Canadà passa el mateix que a Espanya i que a Bèlgica: l'existència d'una realitat nacional diferent a la cultura dominant a l'Estat. Aquestes realitats nacionals volen reivindicar les seues competències en cultura, educació i en ordenació del seu territori. La solució que fan els Governos centrals o federals és una solució d'augment de l'autonomia. Per tant, Canadà es caracteritza per ser un sistema federal amb tints centralistes i on hi ha una clara divisió de competències, la qual ha sigut desenvolupada pel TSF a favor de les províncies.

1.2.2 Suïssa: federalisme i democràcia directa dels cantons

En aquest punt de la introducció, es tractarà el cas de Suïssa, un país d'un caràcter especial dins dels tipus de federalisme en ser un federalisme un poc diferent de la resta dels països i encara subsistir al seu sistema la denominada "democràcia participativa". Hi ha molta literatura sobre el cas suís i, per tant, hi haurà molta facilitat de tractar el tema. Per a tractar el tema, em basaré en els estudis que han fet Saint-Ouen (2005) i altres politòlegs suïssos.

Per a Thalmann (2004; 87-89), Suïssa ha tingut la següent evolució històrica:

1) Abans de la creació de la Confederació Helvètica al segle XIX, ja es va crear una especie de acte o Federació entre 3 regions de Suïssa Central: Schwyz, Uri i Unterwald. Aquesta federació de regions es va fer en el denominat Pacte Solemne de 1291. En aquesta època hi havia una gran inestabilitat econòmica i política, coincidint que el territori de la futura Suïssa estava sota el domini dels Habsburg.

2) Durant l'Edat Moderna, en l'època de la Reforma i la Contrareforma del segle XVI, a Suïssa es va produir una guerra religiosa entre la part més urbana, progressista i, per tant, protestant de la rama calvinista i la part més rural, conservadora i, per tant, catòlica. Després d'aquesta guerra religiosa, les autoritat van decidir que Suïssa seria neutral dins d'aquestes batalles, característica que encara conserva a l'actualitat

Aquestes dues etapes es coneixen com la etapa de la "Confederació Antiga", on el que importaven eren els pactes de defensa entre els Estats suïssos independents. Per part, es pot dir que, administrativament, es podien observar ja diferències entre uns Estats i altres. Ja llavors existia un òrgan on es discutia sobre aquestes qüestions: la denominada Dieta Federal.

3) Durant 1798 i 1803, es va crear la República Helvètica, la qual va viure les següents etapes, que a continuació exposaré amb més cura:

3.1) A l'any 1798 es va promulgar la primera Constitució Helvètica, que va ser introduïda quan Suïssa estava sota el domini de les autoritats franceses. Aquesta Constitució va aportar un cert nivell d'inestabilitat, on ser recolzada per les forces confederalistes, més conservadores que les forces liberals, les quals la van promulgar.

3.2) A l'any 1802 es va promulgar la segona Constitució Helvètica, també introduïda durant el domini de França. En aquest cas, hi ha una gran diferència amb la seua antecessora doncs va ser acceptada pel poble suís en referèndum. A l'igual que en la primera Constitució, també fracassà per les reticències de les forces confederalistes.

4) Durant 1803 i 1813, sota el control de Napoleó Bonaparte, es va crear la primera Constitució Federal. Tenia el mateix contingut que les anteriors dues Constitucions Helvètiques però s'exposa com seria el funcionament de la nova Confederació. El tret característic era el funcionament centralista ja que tots els cantons depenien de París, en ser part de l'Imperi Francès.

5) Durant 1813 i 1847, la Confederació Helvètica es va dissoldre i va suposar la debilitat dels diferents Estats Suïssos. Es seguiren fent Tractats Confederales entre els Estats, sent el més important el Tractat Confederal de 1815.

6) A l'any 1847, es va produir la denominada Guerra del Sonerbund, una guerra produïda per les diferències entre els cantons llatins o de parla francesa, italiana o retoromànica i els cantons de parla germana. Aquesta guerra va dur poc de temps i va costar poques vides.

7) Amb la pau, a l'any 1848 es va crear la Constitució actual que regix a Suïssa, feta per consens dels diferents cantons de caràcter religiós i cultural diferents, els quals tenien trets i pensaments diferents. Aquesta nova Constitució va introduir les següents novetats.

- La creació d'un Estat Modern, incorporant així les idees liberals de l'època amb trets com la separació de poders amb la preeminència del poder legislador, la democràcia representativa o directa i la incorporació de Drets Fonamentals com la igualtat entre individus.

- Un parlament bicameral amb representació proporcional dels Cantons en un Càmera, anomenada Consell dels Estats, i de la població en l'altra Càmera, anomenada Consell Nacional. Aquestes dues càmeres tenen el mateix poder i, per tant, poden influir en les decisions que es prenen en una de les càmeres.

- La creació d'un òrgan executiu col·legiat, el qual controla certes competències com la defensa de la Federació o la creació de moneda. Segons una norma no escrita, un costum, dels 7 membres que formen aquest òrgan deuen ser, almenys, 2 membres deuen ser "llatins", és a dir, de parla francesa, italiana o retoromànica, els quals representen a més d'una quarta part de la població suïssa.

Aquesta Constitució també s'ha revisat totalment per afegir competències als òrgans nacionals com la competència en Dret Civil i Mercantil (1874), la introducció del referèndum popular facultatiu per a aprovar la legislació (1874) o la introducció del principi de subsidiarietat (1999), el qual significa que qualsevol competència no atribuïda als Cantons són competència de l'Estat Federal.

Després d'explicar un poc l'evolució històrica, s'ha de parlar dels trets característics del federalisme suís, la denominada democràcia directa dels cantons. El federalisme suís es caracteritza per un *federalisme d'execució*.

El *federalisme d'execució* es caracteritza perquè els Cantons tenen uns òrgans administratius amb més dotació que els òrgans federals. Aquestes administracions cantonals prepara i executa les competències que li són atribuïdes per la Constitució (el denominat Dret Cantonal). A més, també s'encarrega d'executar el Dret Federal, amb la cooperació de les autoritats federal. Aquesta cooperació és quotidiana i es característica de Suïssa.

1.2.3 Bèlgica: cas de Flandes i les reivindicacions flamenques

En aquest últim punt de la introducció, es tractarà el tema de Bèlgica, un país al cor d'Europa on es va crear un federalisme *sui generis* basant-se en els trets diferencials de les comunitats culturals i lingüístiques que hi existeixen: la comunitat flamenca i la comunitat valona. Molts autors han parlat de la temàtica però em basaré als estudis fets pels professors Lieven De Winter, de la Universitat Catòlica de Lovaina (Bèlgica), i Carlos de Cueto Nogueras (2009; 543-563), Professor Titular de Ciència Política de la Universitat de Granada (Espanya).

Segons De Winter (2010; 1-28), podem distingir 3 etapes dins la història de Bèlgica: la etapa de creació de l'Estat belga, una etapa d'evolució de l'Estat amb diferències internes entre les diferents comunitats culturals, una etapa final on es van produir nombroses reformes constitucionals per donar-li un millor encaix a les diferents comunitats lingüístiques i una etapa de manteniment de l'*status quo*.

1) Etapa de l'emancipació lingüística flamenca a causa de la creació de l'Estat belga (1830-1963): Després de separar-se dels Països Baixos, Bèlgica es va crear a l'any 1830 però, abans d'aquell any, es podien observar que a Bèlgica hi havia diferents àmbits lingüístics i culturals. Per tant, es pot parlar de la diferència entre la Bèlgica Llatina i la Bèlgica Germànica.

La Bèlgica Llatina és la Bèlgica que va tindre influència romana a l'Edat Antiga i, més tard, va tindre influències espanyoles i franceses a l'Edat Moderna, per la qual cosa es parlava un dialecte del francès anomenat való, mentre que la Bèlgica Germànica és la Bèlgica que va tindre influències del Sacre Imperi Romànic Germànic i dels Països Baixos, parlant-se així un dialecte del neerlandés anomenat flamenc. Aleshores, actualment i segons les influències culturals i lingüístiques, es pot dir que la Bèlgica Llatina és la regió de Valònia i la Bèlgica Germànica és la regió de Flandes.

En proclamar-se l'Estat belga, la comunitat flamenca va demanar un major reconeixement a les institucions de Brussel·les, en ser encara un Estat unitari, a causa que els flamencs sempre han representat una majoria demogràfica dins del territori belga. Per a cedir a les pretensions del poble flamenc, es va constituir Brussel·les com a capital de l'Estat, una ciutat pertanyent a Flandes on hi havia un estatus de bilingüisme, és a dir, francès i flamenc eren i són cooficials.

Durant les dècades finals del segle XIX, coincidint amb el Romanticisme europeu i les reivindicacions nacionalistes lligades al moviment cultural, l'idioma flamenc va cobrar una gran importància en augmentar-se l'ús cultural i la massa social dels parlants. Gràcies a aquest augment, es van produir reformes administratives que van fer possible l'ús del flamenc davant els Tribunals (1873), l'Administració central (1878), a l'exercit (1887) i al sistema educatiu (1895) i el flamenc, a 1898, va tindre l'estatus d'idioma cooficial, juntament amb el francès.

Des de 1830 a 1963, Bèlgica era un Estat unitari on sols hi havia divisions lingüístiques: la part de parla flamenca, la part de parla francesa i Brussel·les, amb estatus de regió bilingüe. A partir de 1963, les autoritats flamenques van decidir que al seu territori sols fóra oficial el flamenc, encara que entenien que hi havia ciutats on el francès tenia una certa importància com Lovaina o Amberes, ciutats on la burgesia era francòfona.

Aquest fet és degut a l'aprovació de les primeres "lleis lingüístiques", que consolidaren les fronteres lingüístiques i establiren territoris amb llengua homogènia: Flandes i Valònia, que van fer que els francòfons de Flandes foren obligats a aprendre flamenc o a emigrar a Valònia o Brussel·les, la capital que va conservar l'estatus de regió bilingüe.

2) Etapa d'evolució de l'Estat, etapa de creació de l'Estat Federal de Bèlgica (1963-1965): Després de la promulgació de les "lleis lingüístiques" de 1962 i 1963, les autoritats de la comunitat lingüística flamenca van demanar la transferència de les competències d'àmbit cultural i educatiu a la seua comunitat lingüística (la denominada *cultuurautonomie*), a les quals s'afegiren reivindicacions de tipus socioeconòmic. A la mateixa vegada, la comunitat valona va demanar que les autoritats centrals tingueren el mateix tracte amb ambdós comunitats per ser una possible amenaça a la continuïtat de l'Estat unitari belga que s'apropava a un Estat belgo-flamenc (*Etat belgo-flemmand*).

També, arran de la promulgació i aprovació de les lleis lingüístiques, hi hagué la resistència de la gent francòfona resident a la regió de Brussel·les, la qual no entenia els estudis dels lingüistes basats en què la gent bilingüe estaria millor preparada per a ocupar els llocs de treball que l'Administració oferiria a Brussel·les.

A causa d'aquests moviments socials, es va produir una evolució a un federalisme *sui generis*, el qual explicaré en la tercera etapa. Aquesta evolució va produir una crisi al sistema de partits belga, que es pot explicar agrupant els sistemes de partits en els següents episodis:

1. Aparició de partits denominats etno-nacionalistes, basats en la defensa dels interessos lingüístics i culturals: Destaquen a aquest grup el *Volksunie* de Flandes, el *Rassemblement Wallon* a Valònia i el *Front Démocratique des Francophones* a la regió de Brussel·les
2. Divisió dels partits nacionals en partits de caràcter regional: els partits nacionals com els democratacristians (1968), els liberals (1972) i els socialistes (1978) es van dividir en dues rames, una rama flamenca i una rama valona o francòfona. Aquestes divisions es produïren per l'atractiu que suposaven els partits del primer tipus i per les diferències entre les regions lingüístiques.
3. Aparició de partits independentistes a Flandes i de partits de tipus ecologista a ambdós regions: destaca en Flandes el *Vlaams Belang* i el partit ecologista *Agalev*, que es denomina *Ecolo* a les regions de parla francesa.

Aquesta crisi de partits va provocar que es produïren crisis de govern a nivell estatal. És de destacar que en el lustre 1977-1982 es constituïren més de 9 governs. Aquests governs febles feren necessària una reforma constitucional per millorar l'estabilitat de l'Estat.

3) Etape de reformes constitucionals (1970-2001): Arran de la crisi del sistema de partits a Bèlgica i les reivindicacions de ambdós regions, es van produir una serie de reformes constitucionals que tenien l'objectiu de intentar fer front a les reivindicacions sense fracturar l'Estat ni posar en perill l'*status quo* existent fins al moment.

- Reforma constitucional de 1971 (Llei del 3 de juliol de 1971): va consistir la creació de 3 assemblees regionals amb competències lingüístiques i culturals. També va fer possible la constitució de governs regionals i que hi haguera paritat de ministres segons la seua comunitat lingüística.
- Reforma constitucional de 1980 (Llei especial de 8 d'agost de 1980): va consistir en crear les competències financeres de les regions, separant així la regió de la comunitat lingüística.
- Reforma constitucional de 1988: va consistir en el traspassament de les competències en educació i política econòmica.
- Reforma constitucional de 1993: és la reforma que va assolir l'establiment de l'Estat federal format per 3 comunitats lingüístiques (flamencs, francòfons i parlants d'alemany de Valònia) i per 3 regions (Flandes, Valònia i Brussel·les).
- Reforma constitucional de 2001: Es va produir el traspassament de competències d'àmbit econòmic com l'agricultura i l'ajuda al desenvolupament de les regions.

4) Etape de manteniment de l'*status quo* (2001-actualitat): Podem dir que les reformes constitucionals han fet que Bèlgica tinga governs més estables a causa de la col·laboració entre partits francòfons i flamencs i siguen més duradors (excepte les crisis de govern de 2007 i 2011) però encara existeix un problema latent: Flandes.

Flandes és una regió que vol ser una Nació a Europa, juntament amb Catalunya, Escòcia o Còrcega. Les tensions independentistes a aquesta regió fa que els governs federals siguin menys estables i vole l'amenaça d'una possible declaració d'independència.

2. Trets diferencials en les actuals CCAA: llengua, institucions i Dret Civil propis

Actualment, i després de la promulgació de la CE, podem dir que a Espanya hi ha reconegudes diverses característiques que són concretes de determinades autonomies. El mateix Preàmbul de la CE exposa que es proclama amb la intenció de “protegir a tots els espanyols i pobles d'Espanya” i, per tant, en aquesta frase ja es reconeix la diversitat d'Espanya.

L'art. 2 CE reconeix també l'existència de “nacionalitats i regions” a Espanya. A la vista de l'article es pot dir que Espanya és un Estat plural on conviuen diverses cultures i amb trets que les diferencien l'una de l'altra i, segons Francesc de Carreras (2018; 24-27), aquest reconeixement no implica que Espanya no siga un Estat unit. És més, es troba unit dins de la seua diversitat encara que hi haja hagut diversos atemptats contra la unitat d'Espanya per part de moviments separatistes.

Aquesta diversitat d'Espanya es troba constitucionalitzada als següents articles:

- ❖ Art. 3 CE, referent a la cooficialitat de les llengües de les CCAA allà on hi haja
- ❖ Art. 4 CE, referent a les diferents banderes i símbols de les CCAA
- ❖ En relació a les competències, l'art. 149.1, concretament les regles 8a (Dret Civil Foral) i 29a (polícies autonòmiques)
- ❖ En relació al finançament particular, les DA 1a i 3a, referents als drets històrics de Navarra i Euskadi i al règim econòmic i fiscal de les Illes Canàries, respectivament.

En el capítol que començaré, es parlarà i argumentarà sobre els diferents trets o fets diferencials existents a Espanya com són una llengua pròpia, unes institucions pròpies o un finançament particular.

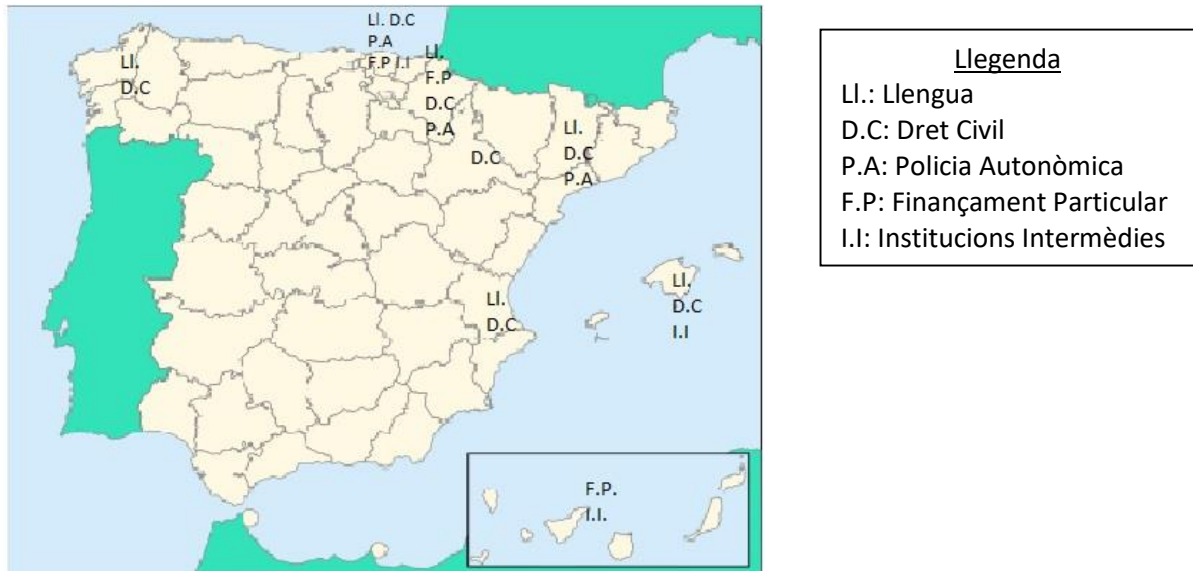
Abans d'explicar cada particularitat, m'agradaria fer com una mena de definició de tret diferencial. L'expressió “fet diferencial” prové del nacionalisme català i basc que entenen que els pobles català i basc eren pobles diferents al poble espanyol. L'expressió caigué en desús però va ser recuperada per Jordi Pujol, president de la Generalitat de Catalunya, al discurs fet al Senat l'any 1994, amb ocasió de la primera Conferència de Presidents de les CCAA després dels Pactes Autonòmics de 1992, com una mena de crítica al denominat “café per a tots”.

Segons Eliseo Aja (2010; 324-367), el concepte de “fet diferencial” s'entén com al reconeixement constitucional i estatutari dels elements d'una personalitat històrica-política diferenciada en les CCAA que s'esmentaran a continuació:

- Euskadi: Territoris Històrics, llengua (èuscar o euskera), Dret Civil Foral, policia pròpia (Ertzaintza) i sistema de finançament propi (Concert Econòmic)
- Navarra: Sistema de finançament propi (Conveni Econòmic), Dret Civil Foral, policia pròpia (Policia Foral) i llengua (euskera a les zones basco-parlants)
- Aragó: Dret Civil Foral
- Galícia: Llengua (gallec) i Dret Civil Foral
- Catalunya: Llengua (català), Dret Civil Foral i policia pròpia (Mossos d'Esquadra)
- Illes Balears: Llengua (català), Dret Civil Foral i institucions pròpies (Consells Insulars)
- País Valencià: Llengua (valencià) i Dret Civil Foral

- En el següent mapa, podem observar en forma de resum com s'organitzen els diferents trets diferencials que s'han exposat anteriorment.

(Font: elaboració pròpia amb materials d'Eliseo Aja [2010;330])

En aquest punt del treball, parlaré sobre l'existència de CCAA on hi ha una llengua pròpia diferent de la llengua castellana, on actualment està totalment normalitzat l'ús ambdues llengües gràcies a l'art. 3 CE que proclama la cooficialitat de les llengües pròpies juntament amb en el castellà.

Aquesta discriminació de les diferents llengües front el castellà és recollida també a la cultura popular. Es pot ficar com a exemple la cançó del grup valencià Al Tall recollida al seu àlbum de 1976 *“Deixeu que rode la roda”*, *“Tio Canya”*, on un home de poble que sols sabia parlar valencià no va ser poder atès per l'Administració sols perquè es va dirigir en valencià però, més tard, els seus descendents van poder vore com la situació s'havia normalitzat gràcies què el valencià ja era ensenyat a les escoles i la gent l'usava més i de forma més correcta.

Aquesta normalització ha sigut possible gràcies als esforços de les Administracions per a regular l'ús i l'ensenyament a l'educació no universitària i universitària. Com l'evolució ha sigut un poc diferent depenent de l'autonomia a què es fa referència, em centraré en aspectes com són la regulació de les normatives autonòmiques en matèria educativa i la creació de radiotelevisions públiques que emeten els seus programes majoritàriament en llengua pròpia.

Pel que fa a les polítiques en matèria educativa, les CCAA amb llengua pròpia han promulgat lleis on es defensa la normalització i ús de la llengua en els diferents àmbits. Podem ficar els següents exemples:

- ✓ País Valencià: Llei 4/1983, de 23 de novembre, d'ús i ensenyament del valencià
- ✓ Illes Balears: Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística a les Illes Balears
- ✓ Catalunya: Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya
- ✓ Galícia: Llei 3/1983, de 15 de juny, de normalització lingüística
- ✓ Euskadi: Llei 10/1982, de 24 de novembre, bàsica de normalització de l'ús de l'euscar
- ✓ Navarra: Llei Foral 18/1986, de 15 de desembre, de l'euskera

Aquestes lleis van permetre la instauració de les línies educatives en la llengua pròpia, així com models educatius d'ensenyament d'idiomes que es troben subjectes a la normativa estatal.

Gràcies a la incorporació d'Espanya al Consell d'Europa a 1977, va fer possible la ratificació i compliment de la Carta Europea de Llengües regionals o minoritàries de 5 de novembre de 1992. Aquesta Carta, de la mateixa forma que fa l'art. 3 CE, protegeix les llengües que es parlen als diferents països membres. Com a exemple il·lustrat de Francesco Merloni (2004; 406), podem citar la protecció que fa Itàlia de les zones francòfones, germano-parlants i de l'estatus que té el català a la ciutat d'Alguer, situada a Sardenya.

L'informe del Consell d'Europa d'11 de desembre de 2008 exposa que la situació a Espanya és bona a l'àmbit educatiu on a les diferents autonomies plurilingües hi ha línies educatives en castellà i en la llengua pròpia de l'autonomia però on s'ha de millorar l'aplicació de la normalització lingüística és en l'àmbit judicial i de l'Administració General de l'Estat. Encara que l'art. 542 LOPJ permet l'ús de les llengües cooficials, és molt difícil la seua aplicació pràctica per la falta de mitjans tècnics i econòmics i, per tant, una recomanació del Consell és la inversió en ensenyament de l'idioma als funcionaris destinats a les CCAA on hi haja una llengua cooficial.

Pel que fa a les polítiques de divulgació cultural i de la llengua, són possibles gràcies a la competència que tenen les CCAA per al foment de la cultura i l'ensenyament de la llengua, exposada a l'art. 148.1 regla 17a CE. Aquest article ha fet possible l'existència de mitjans de comunicació en les llengües pròpies de les CCAA.

També la promulgació de la Llei 46/1983, de 26 de desembre, Reguladora del Tercer Canal va fer possible, segons Bertomeu Colom Pastor (2011; 369-384), la creació de les desconexions territorials de RTVE, que, en un principi, s'encarregava de la informació regional. Més tard, les CCAA van començar a crear mitjans de comunicació públics per divulgar i fomentar l'ús de la llengua. Les que aprovaren les diferents autonomies són les següents:

- ✓ País Valencià: Llei 7/1984, de 4 de juliol, de Creació de RTVV
- ✓ Illes Balears: Llei 7/1985, de 22 de maig, de Creació de la RTV de Balears
- ✓ Catalunya: Llei 10/1983, de 30 de maig, de Creació de la RTV de Catalunya
- ✓ Galícia: Llei 9/1984, d'11 de juliol, de Creació de RTVG
- ✓ Euskadi: Llei 5/1982, de 20 de maig, de creació d'ETB

Per tant, segons Antoni Milian i Massana (2016; 87-134), la normalització lingüística ha sigut gràcies a la possibilitat de dirigir-se en públic en la seua pròpia llengua oficial i l'ensenyament de la llengua fa possible que més gent pugui estudiar-la i fer-la servir.

Després d'haver comentat els trets lingüístics que són característics dels territoris que tenen més d'una llengua, és necessari comentar com a Espanya, un Estat plurinacional, no és possible trobar la total cooficialitat.

En el cas dels Estats plurinacionals, segons Peter Ehret (2018; 141-153), s'ha de diferenciar entre l'*statuts* -que tenien les llengües a l'estat unitari liberal, on estaven marginades de la vida de les Administracions Públiques, i el que tenen avui en els Estats plurinacionals, com el cas d'Espanya.

La protecció de les llengües cooficials també ha de lluitar amb la implantació d'altres llengües que tenen un caràcter més global i, per tant, s'han de combinar aquestes dues postures per poder ser més competitius en un món cada vegada més globalitzat. La combinació d'aquestes dues postures ha donat lloc en algunes CCAA la creació de línies educatives a l'Educació Primària de caràcter plurilingüístic amb 2 o més llengües, sent el cas de les Illes Balears amb el Decret 15/2013, de 19 d'abril, pel qual es regula el tractament integrat de les llengües als centres docents no universitaris de les Illes Balears i al País Valencià amb la Llei 4/2018, de 21 de febrer, de la Generalitat, per la qual es regula i promou el plurilingüisme en el sistema educatiu valencià. Aquestes dues normes, a més de garantir l'ensenyament en les dues llengües cooficials, també pretenen que l'alumnat també aprenga una nova llengua que li serà útil en el seu futur professional.

Sense canviar de tema, és de ressenyar que, en el cas d'Espanya, la cooficialitat establerta a la CE no és possible a l'Administració de Justícia a causa de la falta de pressupost, com ja s'havia parlat més dalt en aquest punt. Segons Francisco Caamaño (2015; 42-56), per poder seguir un procés federalitzant a Espanya és necessària una gran inversió dins de l'Administració de Justícia perquè a les persones que hi acudeixen no se li negue la defensa a causa de no saber-se expressar de forma correcta en llengua castellana. Aquesta inversió s'ha de produir perquè les persones que treballen a l'Administració de Justícia siguin competents en dues llengües, les quals són cooficials al territori on es trobe el funcionari (STC 82/1986), i així complir amb allò establert a l'art. 3 CE.

En resum, Espanya, com a Estat plurilingüe i plurinacional, complix amb els estàndards internacional sobre el reconeixement de "llengües minoritàries" o llengües que es parlen a determinats territoris però és necessària una reforma a l'àmbit lingüístic tant a l'educació com a l'Administració de la Justícia perquè s'evolucione amb el federalisme i garantir la igualtat d'oportunitats entre espanyols, amb independència de la llengua que es parle.

2.2 INSTITUCIONS PRÒPIES: DIPUTACIONS FORALS BASQUES, CABILDS CANARIS I CONSELLS INSULARS BALEARS

A Espanya, existeixen CCAA on hi ha unes institucions que en són característiques per la seua tradició històrica o per la seua condició de territori insular. Açò significa que, a més del nivell autonòmic existent, podem trobar unes institucions o corporacions que tenen altres competències però que de vegades han sigut cedides pels Parlaments autonòmics.

En aquest apartat del treball, parlaré de les institucions ja esmentades a la introducció d'aquest capítol però que ara refrescaré. Són els casos d'Euskadi amb les Diputacions Forals o Territoris Històrics (denominació aquesta inclosa a l'Estatut d'Autonomia i la Llei 27/1983, de 25 de novembre), de Canàries amb els Cabilds Insulars (denominació que apareix a la CE, l'Estatut i a la Llei 8/2015, d'1 d'abril) i de les Illes Balears amb els Consells Insulars (denominació que apareix a la CE, l'Estatut, la Llei 8/2000, de 27 de d'octubre i Reial Decret-Llei 4/2019, de 22 de febrer).

2.2.1 Diputacions Forals basques

Les Diputacions Forals basques són institucions que es crearen per a poder fer front millor a les competències que Euskadi té assumides en matèria d'Hisenda a causa del concert econòmic, que s'explicarà al punt 2.5 del treball.

El que es tractarà de fer serà analitzar un poc què són i quines competències tenen aquestes Diputacions. Segons Eliseo Aja (2004; 195-196), les Diputacions Foral o Territoris Històrics tenen l'àmbit territorial de la província sobre la qual es troben i, per tant, podem dir que hi ha 3 Territoris Històrics, que coincideixen amb les 3 províncies d'Euskadi: Bizkaia, Guipúscoa i Àlaba.

Podem trobar regulat el seu funcionament i les seues competències a la Llei 27/1983, de 25 de novembre, de Relacions entre les Institucions Comuns de la Comunitat Autònoma i els Òrgans Forals dels seus Territoris Històrics. Aquesta llei va suposar que hi haguera una escissió al si del Partit Nacionalista Basc ja que hi havia una partit que no n'estava a favor de la llei i provocà l'aparició d'Eusko Alkartasuna, dirigida per el *lehendakari* Carlos Garaikoetxea. Per tant, el que importava amb la creació d'aquesta llei, segons Antonio Rivera (2018; 130-133), era la descentralització de la captació dels impostos concertats per així recuperar els antics òrgans de recaptació que havien existit al segle XIX.

Al preàmbul de la Llei podem observar com hi ha com una espècie de crida al Drets Històrics del poble basc actualitzats a l'actual situació constitucional mitjançant la DA 1a CE. A més, es pot observar com la intenció de la llei és recuperar les institucions que s'encarregaven de la recaptació de tributs i dugué lloc a la celebració del primer Concert Econòmic a 1870.

Per tant, les Diputacions Forals són institucions que es troben per davall de les institucions autonòmiques, amb què tenen una relació de coordinació, perquè, segons l'art. 2 de la Llei, les seues relacions es basaran en els principis de col·laboració interadministrativa i de solidaritat, el qual és molt important ja que aquestes s'encarreguen de la recaptació dels impostos.

Els òrgans que formen les Diputacions Forals, segons l'apartat 2n de l'art. 1, són les següents:

- Les Juntres Generals, elegides per sufragi universal cada quatre anys, coincidint amb les eleccions municipals
- El Diputat General, elegit per la Junta General, que nombra als membres de la Diputació, és a dir, els Diputats que s'encarregaran del Govern de la Diputació.

A la mateixa llei, hi ha un capítol dedicat a les competències dels Territoris Històrics, on podem distingir 2 tipus de competències: competències exclusives i competències executives de competències autonòmiques i estatals.

Les competències exclusives es troben a l'apartat a) de l'art. 7 de la Llei, i alguns exemples d'aquestes són les següents: organització de les normes electoral (punt 2n), demarcacions municipals i comarcals (punt 3r), elaboració dels seues pressupostos com a Administració Pública que són (punt 4t), conservació de les carreteres i camins de titularitat foral (punt 8é), la protecció dels monts i vies pecuàries que es troben dins del seu Territori (punt 9é) i la regulació dels "Mikeletes" i els minyons sotmesos al control dels caps de la Policia Autònoma (punt 11é).

Les competències executives es troben als apartats b) a d) de l'art. 7 de la Llei, i depenent d'on provinga la competència, es pot distingir entre l'execució de les competències autonòmiques i estatals.

Pel que fa a les competències autonòmiques [apartats b) i c) de l'art. 7], les Diputacions tenen la potestat d'executar i desenvolupar normativa de competències autonòmiques, sempre que no hi haja un conflicte de competències. Podem destacar les següents competències: la

protecció i desenvolupament de l'agricultura i les aigües continentals dels rius [punts 1r i 5é de l'apartat b)], la producció de les piscifactories [punt 3 de l'apartat b)] i la protecció del Patrimoni Històric basc.

A l'art. 8 de la Llei es troba exposada la potestat que tenen en relació a les matèries sobre què tenen competències. Per a poder il·lustrar-ho de forma senzilla, a la següent taula podem observar les potestats.

Taula 1. Potestats de les Diputacions Forals

(Font: elaboració pròpia a partir del Butlletí Oficial de la Junta General de Bizkaia)

Competència exclusiva	Competències de desenvolupament i execució	Competències d'execució
I. Normativa aplicant-se les normes emanades dels Òrgans Forals amb preferència a altra normativa d'àmbit estatal o autonòmic. II. Reglamentària III. Administrativa, inclosa la inspectora IV. Revisora en via administrativa	I. De desenvolupament normatiu de les normes dictades per les Institucions autonòmiques, sense poder haver contradicció entre la normativa foral i autonòmica II. Reglamentària III. Administrativa, inclosa la inspectora IV. Revisora en via administrativa	I. Reglamentària II. Administrativa, inclosa la inspectora III. Revisora en via administrativa

2.2.2 Cabilds canaris

Els Cabilds canaris són institucions que han tingut una evolució històrica durant la historia espanyola i canària dels últims segles.

Segons juristes i estudiosos de la matèria com Juan Fernando López Aguilar (2006;195-215), van ser creats a l'època dels Reis Catòlics al segle XV, després del seu descobriment i la seua conquesta, com a institucions que tenien unes funcions similars a les institucions colonials utilitzades a Amèrica i que eren dependents del Regne de Castella.

Després de la Guerra del Francés i de la promulgació de la Constitució de Cadis de 1812, va començar el seu declivi que va donar lloc a la seua desaparició a l'any 1836 a causa de la nova orientació centralista del regnat de Ferran VII i del RD de 30 de novembre de 1833, del Ministre de Foment Javier de Burgos. Aquest Decret va crear la divisió provincial, similar a com la coneguem hui en dia, amb l'excepció de Canàries, formada aleshores per una sola província amb capital a l'illa de més extensió territorial, Tenerife.

A principis del segle XX, els Governadors de Maura i Dato va afavorir la creació de nous òrgans administratius que permeteren a l'autonomia dels territoris mitjançant la unió de províncies o illes per a crear Mancomunitats. Aquest va ser el cas de Canàries, en què va produir el restabliment dels Cabilds a 1925, donant-los un estatut equiparables a les Diputacions, i la segmentació de la regió canària en dues províncies mitjançant el RD de 21 de setembre de 1927.

Durant la Segona República espanyola, la institució del Cabild es constitucionalitza a la CE de 1931 al seu art. 10, donant-los un estatus privilegiat i característic que es mantingué a la dictadura franquista mitjançant la concessió de privilegis econòmics per a contrarestar la seua condició insular.

Durant la Transició democràtica, la CE de 1978 va donar suport constitucional a l'existència de les Cabilds, ja que a l'art 141.4 CE, entre altres, s'exposava que les illes poden tenir institucions pròpies en forma de Cabilds o Consells. Aquesta referència va fer que les illes es convertiren en el nivell més elevat d'administració pública per davall del Govern i institucions autonòmiques.

Actualment, els cabilds canaris es troben regulats a la Llei 8/2015, on es pot trobar una definició de Cabild.

- Pel que fa a la seua caracterització com a institució, és a dir, la seua naturalesa, l'art. 2 de la Llei exposa que són institucions pròpies de Canàries, així com òrgans de governs, administració i representació de cadascuna de les set illes que articulen Canàries. Per tant, podem dir que són institucions equivalents a les Diputacions Provincials però amb major autonomia i majors competències, i açò significa que estan sotmesos a la normativa estatal dels ens locals i provincials: la Llei 7/1985, de 2 d'abril, Reguladora de les Bases del Règim Local i el RD 2568/1986, de 28 de novembre, pel qual s'aprova el Reglament d'Organització, Funcionament i Règim Jurídic de les Entitats Locals.

També és de destacar que el Govern i Parlament canaris han de donar audiència als Cabilds quan un avantprojecte de Llei afecte a les matèries regulades pels cabilds, abans de la seua aprovació (art. 4). Gràcies a aquest precepte, podem observar com hi ha una coordinació entre administracions respectant el principi de coordinació.

- Pel que fa a la seua composició, es troba a la LO 5/1985, de 19 de juny, del Règim Electoral General, on es troba l'art. 201. Els cabilds es troben compostos per consellers elegits per sufragi directe, universal i secret en eleccions celebrades cada 4 anys, normalment coincidint amb les eleccions municipals i autonòmiques. Amb aquesta taula, es pot il·lustrar la composició feta segons el nombre d'habitants de l'illa:

Taula 2. Distribució dels consellers per illa i habitant

(Font: elaboració pròpia a partir del BOE)	Consellers
<i>Fins 10.000 residents</i>	11
<i>De 10.001 a 20.000 residents</i>	13
<i>De 20.001 a 50.000 residents</i>	17
<i>De 50.001 a 100.000 residents</i>	21
<i>De 100.001 residents i endavant: 1 Conseller més per cada 100.000 residents o fracció, afegint-se un més quan el resultat siga un nombre parell.</i>	

El president del Cabild és el candidat que forma la llista més votada en la circumscripció de l'illa. Per tant, pot vore's sotmés a una moció de confiança o de censura, en el cas que no estiguera complint el seu programa de govern.

- Pel que fa a les seues competències, podem distingir entre competències pròpies (art. 6.2) i competències delegades.

Les competències pròpies són aquelles que pertanyen en exclusiva als cabilds canaris, sense possibilitat de cessió al Govern autonòmic. Es troben esmentades a l'art. 6 i són les següents:

- a) Demarcacions territorials, alteració de termes i denominació oficial dels municipis.
- b) Ordenació del territori i urbanisme.
- c) Carreteres, excepte les quals es declaren d'interés autonòmic, en el marc del que dispose la legislació territorial canària.

- d) Transport per carretera, per cable i ferrocarril.
- e) Gestió de ports de refugi i esportius, llevat que es declaren d'interés autonòmic.
- f) Turisme.
- g) Fires i mercats insulars.
- h) Defensa del consumidor.
- i) Assistència social i serveis socials. Gestió de la dependència en els termes que la Llei preveja.
- j) Les funcions pròpies de l'Agència d'Extensió Agrària. Infraestructura rural de caràcter insular. Granges experimentals.
- k) Campanyes de sanejament zoosanitari.
- l) Serveis forestals, vies pecuàries i pastures.
- m) Protecció del medi ambient i espais naturals protegits.
- n) Aquicultura i cultius marins.
- ny) Artesania.
- o) Cultura, esports, oci i esplai. Patrimoni històric-artístic insular. Museus, biblioteques i arxius que no es reserve la Comunitat Autònoma.
- p) Caça.
- q) Espectacles.
- r) Activitats classificades.
- s) Igualtat de gènere.
- t) Aigües.

Les competències delegades, regulades al Capítol III del Títol I de la Llei, són competències que es troben al Títol V i són atribuïdes per Llei del Parlament canari i han de respectar principis com el principi d'eficiència o eficàcia (art. 7). A més, han de respectar el que s'estableix a l'Estatut i la Llei 8/2015. En el cas d'incompliment, poden tornar a ser absorbides pel Govern canari.

2.2.3 Consells Insulars balears

Els Consells Insulars balears són institucions pròpies de les Illes Balears però no tenen tanta tradició històrica que les dues institucions anteriors.

La primera proposta que es va tindre per a crear un Consell Insular va ser a la Segona República espanyola, quan hi hagué un avantprojecte d'Estatut balear que la Guerra Civil impedí aprovar i promulgar. Durant la Transició democràtica, van apareixen símptomes de la creació de uns òrgans que feren possible la descentralització de competències ja què a la CE, a Llei de les Eleccions Locals de 17 de juliol de 1978, als seus arts. 39 i 40, i al Reial Decret que creà la preautonomia balear apareixien les Illes com a òrgans administratius amb competències pròpies i característiques diferents de la preautonomia.

Segons Bartomeu Colom Pastor (2004; 170-180), aquesta normativa afavorí la creació de Consells Insulars a totes les illes amb l'excepció de Formentera, que compartiria Consell amb Eivissa pels següents motius:

- 1) La proximitat d'ambdós illes, per trobar-se separades una de l'altra per només una distancia de 7 quilòmetres.
- 2) La seua escassa població i extensió de sols 83,2 km², perquè a dades del cens de 1981 tenia una població de 4.209 habitants, el que no es pot considerar com una ciutat sinó com a un poble.
- 3) Està sols formada pel municipi de Formentera, la qual cosa no en tindria sentit per haver-hi un possible conflicte de competències entre la Corporació Local i el Consell. També, a la seua vegada, seria inconstitucional suprimir el municipi de Formentera per crear el Consell Insular perquè atemptaria contra el principi de l'autonomia local establert a l'art. 140 CE.

Nogensmenys, el propi Estatut de les Illes Balears conté una disposició addicional quarta, que va ser exercida pel Parlament balear a l'any 2007 després de la reforma estatutària, a causa de l'augment de població, la qual va fer que Formentera ja fóra considerada com una ciutat. A partir d'aquest moment, totes les illes tenen un Consell Insular que té unes competències pròpies i d'altre compartides amb el Govern i Parlament autonòmics.

Per a poder parlar de les competències i la composició, faré referència a la Llei 8/2000, de 27 d'octubre de Consells Insulars, la llei actualment vigent.

- Pel que fa a la seua naturalesa i composició, segons l'art. 4, tenen una naturalesa híbrida per ser institucions pròpies de les Illes Balears que són considerades com a administracions locals. En aquest cas, també s'ha de dir que les competències que tenen són assimilades a les competències de les Diputacions Provincials.

La seua composició és la següent: l'art. 3 de la Llei exposa que estan formats pels diputats electes al Parlament de les Illes Balears però tenen òrgans de govern pròpies com un President del Consell elegit pel Ple format pels consellers electes i una Comissió de Govern (art. 7).

- Pel que fa al seu funcionament com a ens públic, estan sotmesos a normativa estatal reguladora de les Corporacions Locals: la LRRL i el ROF. Aquesta referència és important per saber quin tipus de normativa dicta el Consell.

L'art. 20 exposa que la normativa dictada pel Consell dependrà de qui dicte els actes i normes. S'exposaran alguns tipus, com a mer exemple il·lustratiu:

- Si són dictats pel Ple del Consell, adoptaran les formes de "Reglament orgànic", "Ordenança", "Reglament", o "Acord plenari".
- Els actes de la Comissió de Govern adoptaran la forma d'"Acord de la Comissió de Govern".
- Els actes i les normes del President del Consell adoptaran la forma de "decrets de la Presidència del consell insular".

- Pel que fa a les competències, aquestes es troben exposades amb detallat al Títol IV de la Llei. Es pot dir que en les competències regeix el principi de coordinació, establert a l'art. 24 i que es caracteritza perquè els Consells Insulars i el Govern autonòmic treballen junts per a poder donar uns millors serveis públics encara que suppose, de vegades, un solapament de funcions. Dins de les competències podem distingir entre competències pròpies dels Consells i competències transferides i delegades pel Govern i Parlament autonòmics.

Les competències transferides i delegades són competències que es troben al Títol III de l'Estatut d'Autonomia de les Balears i que han sigut transferides o delegades als Consells mitjançant Llei del Parlament (art. 29.1, per a les competències transferides, i art. 37.1, per a les competències delegades). Una vegada transferides, tindran la consideració de competències pròpies dels Consells però estaran sota el control del Govern balears per veure si són utilitzades de forma adequada o no (art. 36).

La diferència entre ambdues competències radica en què les delegades poden ser objecte de renúncia o de cessió al Govern autonòmic en el cas que s'incomplisquen els termes pactats entre Consell i Govern autonòmic (arts. 41 i 42).

2.3 DRET CIVIL PROPI: DRET CIVIL FORAL

A la CE podem trobar també la competència que tenen les autonomies pel que fa a l'àmbit del Dret privat o Dret Civil. Aquesta competència es troba a l'art. 149.1 regla 8a, que exposa que l'Estat té competències en l'àmbit de la legislació civil, sense perjudici de l'existència en alguns llocs d'un Dret Civil especial o foral.

Segons Pablo Salvador Coderch (2018; 588-591), la norma és un poc difícil d'interpretar perquè les relacions jurídic-civils són aquelles relacions que s'encarreguen de la vida de les persones en l'àmbit de l'autonomia privada com poden ser l'estat civil o l'àmbit de les successions. A causa d'aquesta diversitat de criteris, la jurisprudència del TC ha sigut molt conflictiva en aquest àmbit, un exemple del qual serà exposat al punt 2.3.1 referit al Dret Civil Foral valencià.

Però abans de comentar un poc la problemàtica del Dret Civil a Espanya, m'agradaria fer un poc de revisió històrica de l'evolució del Dret Civil.

El Dret Civil Foral, segons Díez-Picazo (2016; 60-83), és el denominat com a Dret històric, és a dir, el Dret que regia als antics regnes que coexistien a Espanya durant l'Edat Mitjana i Moderna. Per tant, gràcies a la investigació dels historiadors, es pot afirmar que els territoris on existia un Dret propi eren els següents:

- Corona d'Aragó: Regnes d'Aragó, València, Mallorca i Principat de Catalunya. En aquestes territoris regien les seues pròpies normes denominades *Furs*.
- Corona de Castella: Regnes de Castella i de Lleó i Senyoriu de Bizkaia. Les normes predominants eren les normes emanades per les Corts de Castella, encara que al territori on es crearia la futura Euskadi les normes eren diferents a les castellanes
- Regne de Navarra, mitjançant els Furs que s'han mantingut fins l'actualitat amb la LORAFNA.

Amb la Guerra de Successió, Felip V va promulgar els Decrets de Nova Planta per a derogar les normes pròpies dels regnes hispànics i imposar així les normes castellanes, complint així amb la tradició centralista francesa. A causa d'aquests Decrets de Nova Planta, els Furs d'Aragó, València, Catalunya i Mallorca van ser abolits però, més tard, entre 1714 i 1722, es van restablir amb l'excepció dels Furs de València, Dret el qual es mantingut de forma consuetudinària.

Durant el segle XIX, amb la primera gran codificació, es va promulgar la Llei de Bases de 1888 que va servir per a crear el CC espanyol de 1889. En aquesta Llei de Bases es trobava la possibilitat de realitzar Compilacions de Dret Foral, les quals es van realitzar durant el franquisme començant a 1959, dividint-se en les següents fases:

- 1a fase [1959-1961]: Compilacions de Bizkaia, Alaba, Catalunya i Balears
- 2a fase [1963]: Compilació de Galícia

➤ 3a fase [1967-1973]: Compilacions d'Aragó i Navarra

Aquestes compilacions, segons Rafael Verdera Server (2011; 277-304) eren un recull de les normes històriques dels regnes en matèries de Dret de Família i de Successions, entre els àmbits més importants, però d'escassa aplicació pràctica a causa de la seua transmissió mitjançant costums i per la preeminència del Dret estatal.

A 1973, es va produir la reforma del Títol Preliminar del CC mitjançant el Decret de 31 de maig de 1973, on es donava una possibilitat d'aplicació i existència d'aquests Drets Forals, el qual es va reflectir a la CE actual.

Des que es va promulgar la CE, hi ha hagut conflictes de competències entre aquestes autonomies i l'Estat central a causa de les competències que eren estatals i les que eren de caràcter autonòmic. El TC, durant aquests anys, ha realitzat nombrosa jurisprudència per determinar les competències en Dret Civil que té l'Estat Central.

Taula 3. Competències exclusives de l'Estat en matèria de Dret Civil

(Font: elaboració pròpia a partir de Díez-Picazo [2016:69-70])

Exemples de competències:

1. Regles relatives a l'aplicació i eficàcia de les normes jurídiques
2. Relacions jurídic-civils relatives a les formes del matrimoni
3. Ordenació dels Registres i instruments públics com els Registres Civils o de la Propietat (STC 74/1989, de 24 d'abril)
4. Bases de les obligacions contractuals, per a mantindre la unitat de mercat existent a Espanya
5. Normes per a resoldre els conflictes de lleis
6. Determinació de les Fonts del Dret

Per tant, la CE sols garanteix l'existència de Drets dels territoris que ja en disposaven abans de la promulgació de la mateixa, és a dir, abans de 1978, la qual cosa significa que per al País Valencià no és possible la recuperació del seu Dret Foral però, segons Enric Bataller (2009), hi ha possibilitats que altres regions que històricament no han tingut un Dret Foral o l'hagen tingut gràcies als costums tinguen normativa civil de caràcter especial i autonòmic mitjançant la via inductiva.

Aquesta via tracta de fer una comparació entre els arts. 148 i 149 CE i, per tant, que les CCAA puguin dictar-ne normes a causa de les competències adquirides en àmbits com la pesca, la caça o habitatge. Un clar exemple de la creació de Dret Civil autonòmic per la via inductiva seria Andalusia amb la Llei andalusa 8/1984 de Reforma Agrària, declarada constitucional amb la STC 37/1987, de 26 de març, on el TC declarà que Andalusia era competent per a la regulació de les propietats agràries existents al seu territori per la funció social de la propietat proclamada a l'art. 33.2 CE.

En resum, segons Francisco Blasco Gascó (2006; 15-24), s'ha de deixar de parlar de Dret Foral sinó parlar de Dret autonòmic per a així tindre més vincles amb la realitat constitucional existent a Espanya.

2.3.1 Especial referència al cas del País Valencià amb l'anul·lació de les lleis de Dret Civil propi per part del Tribunal Constitucional

Un cas especial a Espanya és el cas de Dret Civil valencià, un Dret que va ser abolit a l'any 1707 mitjançant el Decret de Nova Planta i que mai va ser restablert, a diferència dels altres territoris de la Corona d'Aragó.

Amb el restabliment de la democràcia i la creació de l'Estat de les Autonomies, el País Valencià va adquirir competències en Dret privat, en la "conservació, modificació i desenvolupament del Dret Civil valencià" [art. 32.1 EACV, actual art. 49.2a EACV].

Segons Joan Tamarit (2019; 15-21), la nova Generalitat Valenciana va decidir realitzar normes que normativitzaren la costum existent al territori valencià, recuperant així les normes dels antics Furs de València però xocant així amb el que exposava la norma constitucional de referència, exposada anteriorment. Fruit d'aquesta positivització dels costums valencians, va ser la promulgació de la Llei d'arrendaments rústics històrics valencians de 15 de desembre de 1986 (Llei 6/1986, LARHV), la qual va ser impugnada pel Govern de l'Estat davant el TC. El procés acabà amb la STC 121/1992, de 28 de setembre, la qual és qualificada com "salomònica" ja que el TC va actuar com a mediador de les reivindicacions valencianes i les imposicions de l'Estat. El TC va declarar la constitucionalitat de la LARHV perquè es refereix al Dret consuetudinari existent al territori valencià.

Aquesta STC va servir de precedent per a la interpretació de les normes valencianes, les quals sols podien positivitzar les normes consuetudinàries a causa de la inexistència d'un Dret Civil propi i compilat, com existia a Aragó, Balears i Catalunya.

A 2006, amb la reforma de l'Estatut d'Autonomia, es van ampliar les competències en Dret Civil, com així s'exposa a la disposició transitòria 3a de la LO 1/2006, de 10 d'abril, que modifica la LO 5/1982: "La competència exclusiva sobre el Dret civil foral valencià s'exercirà, per la Generalitat, en els termes establits per aquest Estatut, a partir de la normativa foral de l'històric Regne de València, que es recupera i actualitza, a l'empara de la Constitució Espanyola.". Açò significava que la Generalitat i les Corts Valencianes ja podien aprovar lleis que recuperaren les antigues institucions del Regne de València, com per exemple en matèria de règim econòmic matrimonial (Llei 10/2007) o les unions de fet (Llei 5/2012).

A 2016, es van resoldre diversos recursos d'inconstitucionalitat, sent els més importants els que van afectar a les Lleis de règim econòmic i d'unions de fet. En les SSTC 82/2016 i 110/2016, segons Pedro Talavera (2016), el TC exposa que el País Valencià no té competències en dictar normes d'aquest tipus perquè no es pot demostrar que hi existeixen costums sobre aquestes matèries civils.

Per tant, el cas valencià és un cas de destacar en ser una autonomia amb una llarga tradició històrica normativa amb el Dret Civil i el qual s'ha de revisar en una futura reforma constitucional. Segons Rafael Verdura Server (2016), actualment, amb el sistema existent a Espanya, el País Valencià sols podria legislar en matèries civils mitjançant les denominades matèries connexes, és a dir, aprofitar una llei de caràcter autonòmic per a regular matèries de caràcter estatal on la CE exposa que el desenvolupament de les mateixes correspon a les CCAA, com poden ser la matèries de protecció de consumidors, associacions, fundacions o propietat.

Per a finalitzar aquest punt, en matèria de propietat i contractes històrics, és l'àmbit on la Generalitat Valenciana ha promulgat més normes, destacant la Llei valenciana 3/2013, de 26 de juliol, de Contractes en les relacions agràries, modificada per la Llei valenciana 2/2019, de 6 de febrer.

2.4 POLICIA PRÒPIA: POLICIES AUTONÒMIQUES I GESTIÓ DE LES PRESONS

La competència en seguretat i policia és una competència de caràcter estatal, en trobar-se a l'art. 149.1 regla 29a, per ser una competència important en la qual no ha d'haver-hi cap desigualtat entre autonomies i per ser l'única que l'Estat pot garantir per a defensar la unitat i defensa dels interessos nacionals.

No obstant això, hi van haver regions on els estatuts de primera generació van recollir aquesta competència per la seua tradició històrica en haver tingut com una espècie de policia al passat. És el cas d'Euskadi amb l'Ertzaintza i el cas de Catalunya amb el cas dels Mossos d'Esquadra.

Més tard, amb els pactes autonòmics de 1992, es va permetre que altres regions que no hagueren adquirit aquesta competència tingueren una policia autonòmica pròpia però dependent del Cos Nacional de Policia. Tenen un organigrama propi però els materials físics depenen del Ministeri de l'Interior.

2.4.1 Ertzaintza i gestió de les presons basques

L'Ertzaintza són un cos policial propi d'Euskadi dependent de la Conselleria de Governació del Govern Basc i, per tant, són una policia amb independència orgànica i funcional sobre l'organigrama policial estatal: el Cos de la Policia Nacional i la Guàrdia Civil.

L'origen de l'Ertzaintza es troba en les antigues milícies basques que van lluitar a les guerres carlines al segle XIX, els "Mikeletes" biscaïns i guipuscoans i els "Minyons" alabesos. Aquestes milícies, segons Vicente Talón (1999;78-81), són considerades com l'origen de la policia basca. A la II República, coincidint amb l'aprovació de l'Estatut d'Estella, a octubre de 1936, es creà l'"Ertzaña", la policia pròpia basca, que fou dissolta en acabar-se la Guerra Civil.

Amb el restabliment de la democràcia i les reivindicacions nacionals del poble basc, l'Estatut de Gernika de 1979 inclou la competència de les autoritats basques en matèria de seguretat i policia. L'art. 17 de l'Estatut exposa que les Diputacions Forals (Territoris Històrics anteriorment comentats al punt 2.2.1 del treball) s'encarregarien de les Polícies Locals mentre que el Govern basc seria el competent en matèria policial autonòmica, restablint-se així les cossos policials antigament suprimits: els "Mikeletes" i els minyons amb el RD 2903/1980, de 22 de desembre.

Aquest Reial Decret pretenia normalitzar la situació anterior a la dictadura amb el restabliment dels cossos policials propis del poble basc, a causa de la tradició històrica dels cossos i per haver referències normatives a l'Estatut d'Estella. Per tant, es pretenia el restabliment dels drets històrics bascs en relació a la matèria de seguretat en aplicació de la DA 1a CE, teoria aquesta rebutjada pel TC en la STC 123/1984, de 18 de desembre, la qual exposa que no és possible connectar la competència en seguretat amb els drets històrics dels territoris, doncs la DA 1a és sols aplicable en el restabliment del Dret Civil o privat als territoris on hi existia.

El Govern basc, d'acord amb el restabliment d'aquest cossos, s'encarregà de la promulgació d'un Reglament per a la futura Policia d'Euskadi, un reglament modern per incorporar directius del Consell d'Europa en matèria de seguretat com la Resolució de l'Assemblea de Parlamentaris del Consell d'Europa nº 690 de 8 de maig de 1979. Aquest reglament posa els fonaments en matèria de nomenclatura del futur cos, l'organigrama i la situació de l'acadèmia policial.

A l'any 1992, es va aprovar la definitiva Llei de la Policia d'Euskadi amb la Llei 4/1992, de 17 de juliol. Aquesta Llei tenia una doble naturalesa: ser la norma creadora d'un cos propi i ser la normativa de referència per als membres del cos.

Conté les competències que té aquest cos en matèria policial: protecció dels ciutadans i dels béns que es troben a Euskadi; desenvolupar les tasques en matèria de trànsit com són controls de velocitat i d'alcoholèmia; lluita contra el terrorisme, competència aquesta molt important a causa de l'existència del terrorisme de la banda ETA.

També a la mateixa llei podem trobar el Codi Deontològic del Cos al Capítol II del Títol II. Un exemple del Codi és l'art. 30, on podem observar que els agents han de ser políticament neutrals mentre desenvolupen el seu treball.

A més, és de destacar que actualment es troba al Parlament Basc un avantprojecte de llei per a derogar la llei de 1992, el qual exposa els principis d'igualtat entre homes i dones com novetat més destacable.

2.4.2 Mossos d'Esquadra i gestió de les presons catalanes

Els Mossos d'Esquadra són un cos policial propi de Catalunya que depèn de la Conselleria d'Interior de la Generalitat de Catalunya. Per tant, per a poder ser creat aquest cos, la competència en seguretat pública ha d'estar assumida en el propi Estatut, la qual es troba en l'art. 164 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006.

Abans de parlar sobre la competència, parlaré un poc sobre els antecedents històrics d'aquest cos policials. Segons Tomás Gil Márquez (1999;81-88), les primeres referències que es poden trobar sobre les reivindicacions del poble català en les matèries de seguretat són les denominades Bases de Manresa al seu punt 13é, on es parla d'una descentralització de l'exèrcit espanyol però no fou fins la II República espanyola quan hi hagué una referència normativa pròpiament dita a l'art. 14 CE-1931 i a l'art. 8 de l'Estatut de Núria de 1933, on el precepte constitucional exposava que era competencial estatal els assumptes referits a la defensa dels espanyols en conflictes internacionals i entre regions, entre altres competències. Gràcies a aquests preceptes, es crea l'embrió dels actuals Mossos, la Comissaria General d'Ordre Públic, mitjançant el Decret del Consell de Ministres de 15 de novembre de 1933.

Després de la dictadura franquista i coincidint amb el naixement de les CCAA, els parlamentaris catalans a l'Estatut de 1979 exposen que les competències en seguretat i presons que es troben al territori català pertanyen a la Generalitat. Així fou possible i quedà reflectit a l'art. 13 de l'Estatut de 1979. A causa d'aquesta creació legislativa, va ser possible la creació d'un cos de policia propi de Catalunya, els Mossos d'Esquadra, mitjançant la Llei Catalana 19/1983, de 14 de juliol. Aquesta llei estableix que els Mossos s'encarreguen de la protecció dels ciutadans tant catalans com no catalans que es troben a Catalunya, així com dels béns.

La Llei de 1983 va fer possible que a Catalunya es produïra un desenvolupament legislatiu en matèria de seguretat ja que el propi Estatut, a l'art. 13, també esmentava la competència de la Generalitat sobre les policies locals, on es va produir la seua coordinació amb la promulgació de la Llei Catalana de 5 de març de 1984. Aquest procés va acabar amb l'aprovació de la Llei 10/1994, d'11 de juliol, de la Policia de la Generalitat. A l'any 1997, van assumir extraestutàriament noves competències per una LO de transferències (la LO 6/1997, de 15 de desembre)

Segons Joan Ridao (2018; 309-310), les competències dels Mossos són molt àmplies perquè s'inclouen les següents matèries: la seguretat ciutadana i l'ordre públic, la policia judicial i administrativa i la investigació criminal. A més, també tenen assumides les competències en matèria de trànsit per ser els responsables dels controls d'alcoholèmia i de la seguretat vial.

També és necessari exposar que els Mossos d'Esquadra tenen la possibilitat de col·laborar amb policies estrangeres i cossos d'investigació criminal, com Interpol i Europol, les dos grans organitzacions de col·laboració policial entre Estats.

Actualment, també havien assumit la competència de la lluita contra les ciberamenaces a Internet mitjançant la Llei Catalana 15/2017, de 25 de juliol, que crea l'Agència de Ciberseguretat de Catalunya, que ha sigut impugnada davant el TC per considerar que han sobrepassat les seues competències i ser una competència que forma part de les competències de l'Estat, concretament l'exposada en l'art. 149.1.29^a CE.

2.4.3 Policia Foral navarresa

La Policia Foral navarresa és una policia amb gran evolució històrica ja que els seus avantpassats policials van ser les milícies carlines del segle XIX i els requetés del segle XX. Com els requetés participaren a la Guerra Civil espanyola, van ser l'única força policia no estatal que no fou abolida ni dissolta durant la dictadura franquista. Per tant, la transformació d'una policia preconstitucional a una policia constitucional s'hauria de fer mitjançant l'assumpció de la competència en seguretat pública per part del Govern Foral de Navarra a LORAFNA.

Segons Jaime Ignacio del Burgo (1987), la competència en el règim de la Policia Foral corresponent al Govern Foral es podria considerar com a un Dret històric provinent de les guerres carlines del segle XIX i la promulgació de les Lleis Paccionades de 1841, ja que va ser com una especie de privilegi atorgat per la reina Isabel II al seu contrincant l'hereu Carles Mª Isidre i que va fer que les milícies carlines foren considerades com la policia pròpia del Regne de Navarra.

Per tant, a la pròpia LORAFNA es troba assumida la competència en policia a causa de la tradició històrica de les policies locals navarreses. Aquesta competència es troba exposada a l'art. 51 LORAFNA.

Aquest article exposa que correspon al Govern Foral la regulació de les Policies tant Foral com locals però sempre mantenint la coordinació amb els Cossos i Forces de l'Estat, ja que la Policia Foral és una policia autònoma però subordinada a la LOFCS.

A més de la regulació de la LORAFNA, s'ha de complementar amb la normativa de desenvolupament:

- Decret Foral 155/1988, de 19 de maig, on es troba el Reglament d'Organització de la Policia Foral
- Decret Foral 101/1989, de 27 d'abril, que regula el funcionament de les Policies de Navarra, la qual cosa significa que és comú per a la Policia Foral i les policies locals.
- Llei Foral 23/2018, de 19 de novembre, que s'encarrega de l'ordenació de les diferents policies existents al territori navarrés.

2.4.4 Policia de la Generalitat Valenciana

El cas de la Policia de la Generalitat Valenciana és un cas estrany perquè no és una policia pròpiament dita sinó que és una rama del Cos de la Policia Nacional descentralitzat i dependent de la Generalitat.

El primer Estatut d'Autonomia de 1982 ja tenia assumida la competència policial però sols la competència de les diverses policies locals que es trobaven dins del territori valencià. Aquesta competència es trobava a l'art. 27 de l'Estatut de 1982.

Amb la promulgació de la LOFCS a l'any 1986, l'art. 37 exposava que era possible que les CCAA que tenien als seus estatuts la possibilitat de crear una policia autonòmica pròpia, d'acord amb l'art. 148.1.22é CE, podien celebrar acords de col·laboració amb els Cossos de Policia estatals per a poder així tenir una policia pròpia però sufragat per l'Estat central.

Segons Tomás Gil Márquez (1999;88-89), aquesta col·laboració interadministrativa era de caràcter específic i havia de complir els següents principis:

- L'adscripció dels Cossos afectarà a Unitats Operatives completes.
- Les Unitats adscrites dependran orgànicament del Ministeri de l'Interior però funcionament es trobaven incloses dins de l'organigrama autonòmic, en el cas valencià, de la Conselleria de Governació o d'Administracions Públiques.
- Aquestes Unitats actuaran complint les ordres dels caps naturals, és a dir, dels Caps de la Policia Nacional.

El País Valencià va assumir aquesta descentralització de la Policia Nacional mitjançant l'Ordre Ministerial de 16 de setembre de 1992 que va atribuir una Unitat Operativa en virtut del RD 221/1991, de 22 de febrer, que va possibilitar aquestes descentralitzacions.

En aquesta Ordre Ministerial podem observar la quantitat de material humà cedit a la CA, la uniformitat i les possibles contradiccions entre ordres provinents de la Generalitat o del Govern de la Nació, predominant les ordres estatals. A més, és de ressaltar que hi ha coordinació entre els diferents cossos policials com les policies locals i la Guàrdia Civil.

Per tant, es pot afirmar que la policia de la Generalitat Valenciana, lluny de ser una policia pròpia dels valencians, ha sigut un gran èxit en les col·laboracions entre l'Estat i el País Valencià.

2.5 FINANÇAMENT AUTONÒMIC

En aquest punt final del capítol, tractaré un poc com és l'actual sistema de finançament de les CCAA. El sistema actual es va crear a 1980, amb la promulgació i aprovació de la LO 8/1980, de 8 de setembre, de Finançament de les Comunitats Autònomes i és la que regeix per a totes les CCAA de règim comú, és a dir, totes menys Euskadi i Navarra, que tenen especialitats que, a continuació, tractarem juntament amb el caràcter insular de Canàries.

Segons Martín Queralt (2017; 836-843), juntament amb la LOFCA, la CE també conté preceptes que s'encarreguen de definir el sistema tributari espanyol: són els arts. 156 a 158 CE, els quals exposen que les CCAA tenen autonomia financera però sempre coordinades amb la Hisenda estatal, la qual serà qui expose quin tributs li corresponen la recaptació i gestió del tribut o sols la recaptació i només en una part.

L'art. 157 CE, segons Martín Queralt (2018; 1669-1690), és la norma que fa la distribució dels recursos financers de les CCAA, la qual serà desenvolupada als arts. 6 i 9 de la LOFCA. Per tant, segons l'art. 157.1 CE, els recursos de les CCAA estaran formats per:

- a) Impuestos cedits totalment o parcialment per l'Estat; recàrrecs sobre els impostos estatals i altres participacions en els ingressos de l'Estat
- b) Impuestos propis, taxes i contribucions especial. (Per exemple, l'actual taxa turística que té Balears o la taxa sobre el joc que regeix al País Valencià)

- c) Transferències del Fons de Compensació Interterritorial i altres assignacions amb càrrec als Pressupostos Generals de l'Estat
- d) Rendiments provinents del seu patrimoni i ingressos de Dret privat.
- e) Producte de les operacions de crèdit

El que significa, a la llum d'aquest precepte, és que s'ha d'establir normes per a evitar el denominat com a dumping fiscal o la doble imposició. Per açò, l'art. 6 LOFCA estableix la prohibició de la doble imposició en el cas de tributs que tinguin un fet imposable gravat per la Hisenda estatal i també hi existeix nombrosa jurisprudència del TC.

El TC no s'ha pronunciat correctament sobre si l'art. 157 CE conté “una enumeració exhaustiva o tancada o bé, al contrari, una enumeració merament enunciativa o oberta”, en relació als recursos que constitueixen el suport financer de les CCAA. En la STC 48/2004, en relació a un recurs d'inconstitucionalitat de la Llei catalana 4/1987, de 4 d'abril, el TC va declarar que la Llei no era constitucional ja que afectava tant a l'autonomia financera de Catalunya com a l'autonomia local en ser una llei que regulava els recursos financers de les Diputacions i, per tant, va enunciar que “qualsevol transferència de recursos d'una Hisenda territorial a una altra imposada unilateralment per una d'elles [en aquest cas, la transferència de recursos de les Hisendes provincials a la Hisenda autonòmica] ha de trobar una regulació expressa en el bloc de la constitucionalitat”, és a dir, només es poden transferir recursos si la CE o l'Estatut expressament ho permeten.

L'art. 158 CE, segons Juan Ignacio Moreno Fernández (2018; 1703-1714), crea l'obligació que les inversions s'ajusten al pes poblacional de les CCAA i a més un Fons de Compensació Interterritorial, el qual és necessari per a corregir desigualtats. Aquest Fons, regulat a la Llei 23/2009, de 18 de desembre, actua com a anivellador de les inversions en les diferents CCAA en aplicació del principi de solidaritat interterritorial i estableix els següents percentatges:

- Ceuta i Melilla, com a Ciutats Autònomes que són mitjançant les LLOO 1 i 2 de 1995: 0,75% més un 0,035% del valor afegit brut dels factors, açò és, el valor de les mercaderies i exportacions que realitzen.
- Canàries, per una regió ultraperifèrica: 22,5% del cost de les mercaderies i serveis que es realitzen a les illes

Després d'haver parlar del Fons de Compensació Interterritorial i de les bases del sistema de finançament actual, dedicaré la resta del punt per a tractar els diferents models de finançament que existeixen a Espanya. Podem distingir 2 models: el model de les CCAA de règim comú i el model foral de Euskadi i Navarra, a més del règim fiscal i financer de Canàries a causa de la seua condició de regió europea ultraperifèrica.

El sistema de règim comú és el sistema predominant a tota Espanya i el qual té una part dels impostos estatals cedits o traspassats. Segons Álvarez Conde (2013; 430-435), les seues competències han sigut determinades pel TC i ha sigut el mateix TC qui ha determinat si la cessió és total i parcial.

En les SSTC 181/1988 i 192/2000, a més d'exposar que la potestat normativa en matèria tributària correspon a l'Estat, La cessió serà total si s'haguera cedit la recaptació corresponent al total dels fets imposables contemplats en el tribut de què es tracte. En canvi, la cessió serà parcial si s'hagueren cedit la d'algun o alguns dels fets imposables, o part de la recaptació corresponent a un tribut. I en tots dos supòsits la cessió podrà comprendre competències normatives en els termes que s'estableixen en la nova llei de finançament autonòmic.

Actualment, segons l'article 11 de la LOFCA, només poden ser cedits a les CCAA els següents tributs:

- I. IRPF, amb caràcter parcial amb límit màxim del 50%
- II. ITPAJD.
- III. IP.
- IV. ISD.
- V. IVA, amb caràcter parcial amb el límit màxim del 50%
- VI. Els impostos especials de fabricació excepte l'Impost sobre l'Electricitat, con caràcter parcial amb el límit del 58%.
- VII. El impost sobre la electricitat.
- VIII. El impost especial sobre determinats mitjans de transport.
- IX. Los tributs sobre el joc.
- X. El impost sobre las Vendes minoristes de determinats hidrocarburs: s'ha de tindre en compte la DA 7a de la LOFCA, que estableix un tram autonòmic en aquest impost

També tenen competències en la creació i taxes pròpies però el que provoca són desigualtats entre CCAA. Podem ficar l'exemple de Madrid i les nombroses bonificacions en matèria d'ISD, fent que hi haja dumping fiscal en matèria successòria i que moltes famílies estableixen la seua residència fiscal per a pagar menys impostos.

El sistema d'Euskadi i Navarra és un sistema de caràcter foral i pactat entre ambdós comunitats i la Hisenda estatal per a la recaptació i gestió dels diversos impostos que constitueixen el sistema tributari estatal. Segons Eliseo Aja (2004; 186-190), la Hisenda pròpia basca i Navarra prové de l'Edat Mitjana i la qual va ser suprimida amb la primera i tercera Guerra Carlina.

La CE actual, a la DA 1a, ja comentada al punt 2.3 dedicat al Dret Civil, empara el respecte als drets històric i la Disposició Derogatòria, al seu apartat 2n, exposa la derogació de les Lleis de supressió de les Hisendes Forals del segle XIX. Aquesta derogació va significar la reintroducció de les Hisendes forals, després d'anys sense funcionar.

Perquè fóra possible el seu funcionament, l'Estat negocia amb els Governos d'Euskadi i Navarra un repartiment dels ingressos tributaris. Els càlculs que s'utilitzen són diversos però, segons Eduardo Azumendi (2016; 53-56), estan referits al cost dels serveis públics i el pes poblacional. Aquests Concerts Econòmics (Euskadi) i Convenis Econòmics (Navarra) són negociats en un període de temps que sol ser de caràcter quinquennal i són publicats al BOE. Actualment, els concert i conveni vigents són els següents:

- Euskadi: Llei 11/2017, de 28 de desembre, per la qual s'aprova la metodologia d'assenyalament del contingent del País Basc per al quinquenni 2017-2021
- Navarra: Llei 14/2015, de 24 de juny, per la qual es modifica la Llei 28/1990, de 26 de desembre, per la qual s'aprova el conveni econòmic entre l'Estat i la Comunitat Foral de Navarra

Els impostos que tenen pactats són tots els de les comunitats de règim comú i l'Impost de Societats (IS).

Encara que no és un sistema diferent, el sistema de les Illes Canàries té especialitats a causa de la situació geogràfica. La mateixa CE, en la seua DA 3a, respecta que a Canàries hi haja un sistema comú amb especialitats, que en cas de ser modificat necessita l'informe previ de la pròpia CA.

Canàries, durant el segle XX, ha tingut diversos privilegis fiscals, destacant la Llei de Règim Econòmic Fiscal de 1972. Aquests privilegis suposava que no s'aplicaren els impostos duaners ni impostos que gravaren el transit mercantil com podia ser l'Impost sobre el Luxe o l'Impost sobre el consum.

Així mateix, no hi havia monopolis que limitaren el comerç entre les Illes i l'exterior i també tenien la potestat de crear taxes i tributs propis.

L'entrada d'Espanya a la CEE, segons Eliseo Aja (2004; 190-192), va suposar la reforma de l'Estatut d'Autonomia de Canàries ja que la inexistència d'impostos que gravaren el consum era contrari a la normativa comunitària. Per a poder solucionar aquest problema, a l'Acta d'Adhesió d'Espanya a la CEE de 1985 es preveia la creació d'un estatus especial per a Canàries.

Més tard, la Comissió Europea va atorgar a Canàries l'estatus de regió ultraperifèrica mitjançant el Reglament (CEE) 1911/1992, que va permetre que a Canàries s'establira l'Impost General Indirecte Canari (IGIC), un impost equivalent a l'IVA però amb un percentatge menor, i un impost sobre la producció feta a Canàries, fent així possible la creació de la Zona Especial Canària [ZEC].

Actualment, el Parlament de Canàries té potestat per a modificar els impostos que són propis o anàlegs als estatals. A 2019, amb els nous pressupostos canaris, ha hagut una baixada del IGIC del 7% al 6,5%.

3. Com s'articularien els trets diferencials en una possible Espanya federal?

Després d'haver tractat el tema dels diferents fets diferencials que existeixen a Espanya i que tenen una certa relació amb el País Valencià, ara és l'hora de saber com es podrien plasmar aquests fets en una hipotètica reforma federal de la nostra Carta Magna.

Però abans de comentar com es podria fer en dos àmbits que, al meu paréixer, són els amits més interessants per a poder abordar aquesta reforma constitucional amb consens, és necessari comentar com es trobar regulada la reforma a la CE actual.

A la CE actual la reforma constitucional es troba regulada al Títol X, formats pels articles 166 a 169 CE, en què es troba explicat com seria el procés de reforma constitucional segons si afecta a drets fonamentals o no. Per tant, podem distingir 2 vies, segons José Manuel Vera Santos (2007; 225-271): la via de l'article 167 CE i la via de l'article 168 CE.

- Via de l'art. 167 CE: és el procediment comú i que s'utilitza quan no s'afecten matèries com els drets fonamentals o la forma de govern de l'Estat (és a dir, monarquia o república). En aquest procediment, les propostes de reforma constitucional provinents de les mateixes Corts Generals, el Govern de l'Estat i de les CCAA i la iniciativa popular legislativa són debatudes al Congrés del Diputats i en el Senat, on deu ser aprovat per una majoria qualificada de tres cinques parts dels components de cadascuna de les cambres, o siga, 210 diputats i 160 senadors.

En el cas de no ser aprovat per aquesta majoria, es constituirà una Comissió Mixta Congrés-Senat perquè es pugui traure davant un text consensuat entre ambdós cambres parlamentàries que serà aprovat mitjançant majoria absoluta de ambdós cambres en sessions separades (arts. 146.3 RCD i 156.3 RS).

Quan s'haja aprovat de forma definitiva, és possible que siga sotmesa a referèndum en el cas que siga sol·licitat per una dècima part dels membres d'alguna de les cambres, és a dir, 35 diputats o 27 senadors. Per tant, en aquesta via de reforma constitucional, la consulta a la ciutadania espanyola és potestativa i a iniciativa d'un nombre de diputats i/o senadors.

Aquesta via, segons Tomás de la Quadra-Salcedo (2018; 725-728), s'ha utilitzat en les 2 reformes que ha patit la Carta Magna: les de l'art. 13 CE a 1992 i l'art. 135 CE a 2011, en compliment de normativa europea. Ambdós reformes es van caracteritzar perquè es realitzaren pel procediment d'urgència i única lectura.

- Via de l'art. 168 CE: és el procediment de més importància ja que és utilitzat quan la proposta de reforma constitucional afecta a les següents matèries:
- Títol Preliminar, en relació als principis que estructuraven el nostre sistema democràtic
 - Títol I, en relació amb els drets fonamentals [arts. 14 a 29 CE]
 - Títol II, en relació a la monarquia parlamentària com a sistema de l'actual Espanya democràtica.

Segons José Manuel Vera Santos (2007; 249-255), aquesta via està formada per 3 fases consecutives: 1) aprovació del projecte constitucional per Congrés i Senat; 2) dissolució de les Corts una vegada aprovat el projecte; 3) elecció d'unes noves Corts que ratificaran el projecte mitjançant un referèndum obligatori.

En primer lloc, el projecte és debatut tant al Congrés com al Senat i és aprovat per una majoria de dues terceres parts d'ambdós cambres, és a dir, 234 diputats i 178 senadors (arts. 149 RCD i 158 RS). Aquest vot afirmatiu del projecte serà comunicat al Rei, com a Cap de l'Estat, que decretarà la dissolució de les Corts i convocarà les eleccions de les noves cambres (arts. 147 RCD i 158 RS).

Una vegada celebrades les eleccions, es constitueixen les noves Corts que s'encarregaran d'aprovar definitivament la reforma constitucional d'acord amb les normes del procediment legislatiu ordinari (arts. 117 RCD i art. 159 RS), amb l'excepció de l'art. 90.2 CE que estableix un termini de 2 mesos improrrogables. L'especialitat de la reforma és el quòrum necessari perquè isca endavant: dues terces parts de cadascuna de les cambres. Una vegada aprovada, es convocarà un referèndum en què la ciutadania votarà afirmativament o negativament per a ratificar el nou text constitucional.

Durant els quaranta anys de la nostra Constitució, mai s'ha utilitzat aquesta via "hiper-agreujada" però es troba exposada en el cas que alguna vegada es decidira a realitzar una reforma del Títol II dels Drets Fonamentals per a incloure'n més o modificar-ne els existents, es volguera canviar la forma d'Estat per a passar a una república parlamentària o es volguera annexonar algun territori, com Gibraltar.

Pel que fa a l'art. 169 CE, segons Fabio Pascua (2018; 733-735), constitueix una garantia democràtica i constitucional en prohibir les modificacions de la CE en temps de guerra o en temps d'estat de setge o alarma, exposats a l'art. 116 CE perquè aquestes situació constitueixen una anomalia democràtica.

Segons Juan Fernando López Aguilar (2000; 13-29), la reforma federal a Espanya ha de contribuir a millor i reflectir els denominats "fets diferencials", la majoria dels quals he exposat al punt 2 del treball. Per tant, és necessari determinar per què és necessària la reforma federal i en quins àmbits s'ha d'aprofundir doncs s'ha observat que la descentralització tant administrativa com política ha sigut positiva per al conjunt de la població de l'Estat espanyol. A més, exposa que la reforma constitucional sols podria ser viable si hi ha consens entre les forces polítiques de les Corts Generals.

A continuació, exposaré les diverses teories constitucionals en matèria de reconeixement de fets diferencials però em centraré sols en 2 aspectes, que actualment són els més importants a l'actualitat jurídica i política espanyola: el finançament de les CCAA i l'existència i desenvolupament d'un Dret Civil propi, respectant els drets històrics de les nacionalitats com Catalunya o Euskadi.

3.1 FINANÇAMENT AUTONÒMIC

Pel que fa al tema del finançament autonòmic, en la possible reforma constitucional, al nou text constitucional, s'hauria d'incloure en el títol dedicat a l'autogovern de les regions i nacionalitats espanyoles, que, per a fer més breu l'explicació, mantindré l'actual nomenclatura d'autonomies, unes normes que regularen els principis bàsics del finançament i una llista taxada i completa dels diferents recursos financers als que tenen possibilitat d'accedir.

Actualment, s'ha estat debatent tant a les Corts Valencianes com al Congrés dels Diputats i al Senat, com a cambra de representació autonòmica, el tema del finançament de les CCAA de règim comú, que, segons es va explicar al punt 2.5 del treball, eren aquelles que no tenien convinguts o concertats determinats impostos com l'IRPF o l'IS. En aquests últims anys, han hagut diverses propostes de reforma del sistema actual de finançament autonòmic, que ara m'encarregaré d'exposar.

- D'una banda, hi ha alguns autors com Luis Moreno (2008; 130-135) que parlen de la creació d'una "confederació tributària" on hi hauria territoris on determinats impostos estarien convinguts mitjançant una Conferència Bilateral Estat-Comunitat i altres que tindrien una règim sense privilegis.

Com a mera exemplificació, els territoris que tindrien els impostos convinguts serien les nacionalitats històriques, és a dir, Galicia, Euskadi, Navarra, Catalunya, País Valencià i Illes Balears però també destacaria un règim fiscal propi i especial per a Canàries a causa de la seua condició de regió europea ultraperifèrica.

Aquesta teoria es basa en el principi sociològic de pertànyer a una regió on el sentiment nacionalista o regionalista és més fort i pel principi anglosaxó de *democratic accountability* o rendició de comptes democràtic en els països en què existixen diversos nivells d'Administració pública. Actualment, aquesta teoria ha quedat desacreditada a causa del procés secessionista català.

- Per una altra banda, hi ha autors com Ángel de la Fuente (2017) que vol exportar el sistema de finançament que tenen altres Estats federals com Alemanya, on hi ha una clara divisió entre les competències financeres dels *Länder* i de la Federació. A Alemanya, els grans impostos que componen el gruix del finançament són compartits entre l'Estat central i els *Länder*, altres impostos com l'Impost sobre Successions, sobre el Patrimoni i sobre el joc són tributs que són gestionats i recaptats pels *Länder* i els impostos especials com els impostos sobre les begudes alcohòliques o sobre els hidrocarburs són impostos gestionats per l'Estat central, així havent una justa distribució de les competències.

A Espanya, pel que fa referència al sistema tributari, és similar a l'alemany però, pel que fa a la distribució de les competències, és diferent ja que a Alemanya, les inversions en les *Länder* es realitzen d'acord amb el pes poblacional, existint una redistribució real de la renda produïda que servix perquè les regions més pobres (Alemanya Oriental) puga assolir el nivell d'infraestructures que poden tindre les zones més riques d'Alemanya com Baviera o Hamburg.

A més d'aquesta redistribució de la renda, també hi existix al sistema alemany sistemes de nivellació horitzontal perquè no hagen diferències entre les regions mitjançant les transferències de les regions més riques a les més pobres i nivellació vertical on l'Estat central s'encarrega d'invertir en aquestes regions per evitar comparacions entre regions riques i pobres.

El mateix De la Fuente ha proposat en la seua reforma del sistema per incorporar el sistema del pes poblacional les següents variables que s'han de tindre en compte per a realitzar el càlcul del pes poblacional:

Taula 4. Variables que entren en la fórmula espanyola de necessitats de despesa i el seu pes

(Font: elaboració pròpia a partir de De la Fuente [2017:5])

<i>Variables de la fórmula</i>	<i>Ponderació en la fórmula</i>
<i>Població protegida equivalent</i>	38%
<i>Població</i>	30%
<i>Població en edat escolar (0-16 anys)</i>	20,5%
<i>Població major de 65 anys</i>	8,5%
<i>Superfície</i>	1,8%
<i>Dispersió de la població</i>	0,6%
<i>Insularitat</i>	0,6%

Per a finalitzar, la majoria dels estudiosos estan d'acord amb la proposta de De la Fuente en relació amb l'adaptació del sistema alemany a Espanya però el que importa és una redacció més clara i extensa de les diverses competències que tenen Estat central i autonomies. És de destacar l'opinió de Francesc Granell (2016), que, sense apartar-se de l'exposat per De la Fuente, exposa que en la futura reforma del sistema han de ser les autonomies que han de tindre veu i vot pel que fa als impostos i s'ha de tindre una tendència de més federalisme fiscal, que comporta una descentralització i atorgant-les més competències tributàries però sense arribar a l'extrem de la "confederació fiscal".

3.2 DRET CIVIL PROPI: DRET CIVIL FORAL

Per a acabar aquest capítol, m'agradaria exposar un poc com seria la reforma constitucional en referència amb el Dret Civil propi de les CCAA, solament en aquelles on hi haja una tradició històrica, seguint així la línia exposada i mantinguda al punt 2.3 del treball.

Tal i com s'havia exposat, només aquelles CCAA que havien compilat un Dret Civil propi en diverses matèries com el Dret de Família o el Dret de Successions eren les que actualment podien exercitar les seues competències estatutàries de desenvolupament i manteniment dels drets històrics.

El que ocorre a la pràctica jurídica és que algunes CCAA han adquirit competències en Dret Civil sense tindre la competència al seu Estatut d'Autonomia, com és el cas d'Andalusia amb la Llei de Reforma Agrària. D'altres, com el País Valencià, que té una tradició històrica normativa tant de manera consuetudinària com de manera escrita mitjançant els Furs, no se li ha pogut mantindre i desenvolupar el seu propi Dret Civil o especial ja que el seu Dret havia sigut abolit mitjançant els Decrets de Nova Planta del segle XVIII, sent exposada aquesta doctrina en les SSTC de 2016 que anul·laven nombroses lleis en matèria de Dret de Família com és la Llei d'Unions de Fet o la Llei del Regim Econòmic Matrimonial.

Per tant, la situació actual pel que fa al Dret Civil de les CCAA és avantatjosa per a les denominades nacionalitats històriques (Galícia, Euskadi, Navarra, Catalunya i Illes Balears) i s'ha d'abordar en una futura reforma constitucional l'abast de la DA 1a CE, que és la que dóna lloc al respecte dels Drets Forals d'algunes CCAA.

En aquesta matèria, hi ha diversos autors que defenen postures diferents així com diverses propostes de reforma constitucional, la més destacada de les quals és la proposada per les Corts

Valencianes durant aquesta última legislatura i que serà comentada al punt 4.2 del treball, que exposa que les diverses reformes que s'han d'abordar per entendre i resoldre el denominat "problema valencià".

- Per una banda, hi ha autors com Luis Moreno (1998) que defensen l'existència d'un Dret propi a aquelles CCAA on predomine un sentiment de nacionalitat històrica com siga Euskadi o Catalunya. En aquestes CCAA, el Dret Civil que cree s'haurà de fer d'acord amb els drets històrics que actualitzen però sempre amb respecte a la Constitució i a l'Estatut d'Autonomia.

Aquesta via intenta donar solució a un dels problemes més importants des que es va crear la descentralització judicial amb la creació de les CCAA: trobar una funció als TSJ de les CCAA (art. 152.2 i DA 4a CE). Segons Alejandro Huergo Lora (2018; 659-662), la creació dels TSJ va suposar una descentralització judicial, fent que aquests tribunals foren la cúspide del sistema judicial de les CCAA i que funcionaren com un TS propi de cada CA en matèria de Dret autonòmic, però després d'observar el que ocorre la pràctica aquesta funció de garants de la interpretació del "Dret autonòmic" no es complix perquè són el TS i el TC qui s'encarreguen d'interpretar les normes sense conèixer la realitat dels territoris.

Per tant, la proposta pretén afavorir una descentralització de la planta judicial espanyola, de llarga tradició centralista, i així ser els propis Alts Tribunals de les CCAA qui s'encarreguen d'interpretar el propi Dret i exercint la funció de la "cassació autonòmica" que els atorga la LOPJ.

- D'una altra banda, seguint un poc la línia exposada per Luis Moreno, hi ha autors com Ramón Maíz (1997) que defenen una major autonomia de les CCAA a l'hora de crear el seu propi Dret però seguint les directius d'un Senat federal, que seria la cambra on es parlaria dels interessos de les CCAA com el Dret propi o el finançament de les CCAA.

En aquest Senat com a cambra de representació territorial funcional, a més de defensar la creació d'un Dret propi, també es discutiria si les CCAA poden transposar la normativa de la UE per així aconseguir una major integració de les regions i nacionalitats amb les institucions i normativa europees.

Aquesta línia és seguida per autors com Luis Ortega (2005; 87-126) que exposen que les CCAA, encara que estiguen representades al Comité de les Regions de la UE, també són ens que poden transposar al seu ordenament jurídic les normes europees ja que el Dret de la UE també forma part del seu ordenament jurídic des de l'adhesió d'Espanya a les Comunitats Europees en 1986.

Per tant, aquesta línia suposa una major descentralització de les CCAA espanyoles, assimilant-les a altres ens territorials d'Estats federals membres de la UE, com Bèlgica, Alemanya o Àustria, on els *Länder* tenen les seues pròpies normes en matèries que han sigut debatudes i legislades per les institucions europees.

En resum, en una possible futura reforma constitucional, s'ha de parlar sobre quines han de ser les circumstàncies en què una autonomia pot exercir competències en Dret Civil i sobre quines matèries pot legislar per a no vulnerar el principi d'igualtat entre espanyols perquè seran els TSJ de cadascuna de les CCAA que exercisquen aquesta competència els qui s'encarreguen de crear jurisprudència i criteris per a interpretar el seu propi Dret Civil. En el cas que s'infringisca aquest principi sí que es podria acudir al TC per a declarar un conflicte de competències o una qüestió de inconstitucionals.

Després d'haver comentat les possibles reformes bans d'aprofundir en les reformes constitucionals en matèria de competències que deuen tindre les futures autonomies, s'ha de

debatre sobre les funcions que ha de tindre la Cambra Alta espanyola com a cambra de representació territorial i en la qual s'ha de discutir les matèries que afecten a les autonomies com poden ser el Dret Civil, el finançament de les autonomies o la participació en els afers europees de les autonomies ja que la CE actual es va promulgar abans de l'entrada d'Espanya en l'actual UE i no es va reformar quan entrà definitivament.

En resum, una vegada es realitze la reforma constitucional, s'ha d'abordar l'inevitable reforma del Senat perquè funcione d'una vegada com a cambra on les autonomies puguen discutir els seus problemes i conflictes de competències i la possible incorporació de les autonomies en el marc europeu i poder així incorporar al seu ordenament jurídic les normes europees que també els afecten.

4. Un especial enfocament a la situació del País Valencià en l'abans i el després de la possible reforma

En aquest últim punt del treball, vull exposar quina és la situació del nostre territori actualment, un territori que històricament ha sigut discriminat en matèria de finançament, inversions i de desenvolupament del seu Dret Civil, un dret que prové de l'època medieval i que s'ha mantingut de forma consuetudinària a causa del Decret de Nova Planta promulgat per Felip V a l'any 1707.

En aquesta introducció també volia explicar el motiu de diferenciar l'abans i el després de la reforma constitucional d'indole federal ja que en la recent historia de l'autogovern del poble valencià hi ha hagut propostes de diferents tipus, des del purament autonomisme fins a conformar un estat independent juntament amb Catalunya i les Illes Balears, proposta de caràcter pancatalanista.

Per tant, és necessari diferenciar 2 situacions: una on encara es mantinga l'art. 145.1 CE, que prohibeix la federació de les CCAA, i una altra on no existix l'article esmentat. Segons Moisès Barrio (2018; 556-559), la intenció d'aquest article és evitar la superior influència d'una autonomia sobre l'altra en el cas de les federacions d'autonomies i que la unió de 2 autonomies siga aprovada per les Corts Generals, on residix la sobirania nacional del poble espanyol, però una situació anàloga seria la cooperació entre autonomies que fa possible que puguen celebrar acords i convenis en matèries diverses com comerç o aigua. La derogació del citat article podria facilitar així algunes tesi que defenen la unitat dels territoris que tenen la mateixa llengua com Euskadi i Navarra i que pogueren col·laborar en matèries i competències que es troben en comú en els territoris federats.

En resum, exposaré la situació actual de discriminació del poble valencià en diverses matèries i com es podria solucionar aquesta discriminació amb una reforma federal.

4.1 SITUACIÓ DEL PAÍS VALENCIÀ ACTUALMENT

Abans de l'actual democràcia, ja es va intentar la Segona República espanyola (1931-1939) crear un règim propi dins de la República Federal Espanyola mitjançant l'Avantprojecte d'Estatut d'Autonomia per a la Regió Valenciana de 1931 elaborat pel partit de Vicente Blasco Ibáñez, el Partit d'Unitat Republicana Autonomista (PURA), però no va ser possible a causa de la inestabilitat política que es vivia a Espanya i l'esclat de la Guerra Civil en 1936.

Durant els anys de la dictadura de Franco, no va ser possible continuar avançant en l'autogovern de la regió valenciana a causa de la planta centralista existent a Espanya durant l'època però en la clandestinitat hi van haver propostes d'autonomia i unitat dels territoris de parla catalana i valenciana dins dels denominats *Països Catalans*, que incloïen la Catalunya Nord de França,

Andorra, Catalunya, la Franja de Ponent d'Aragó, el País Valencià incloent la comarca valencianoparlant de Múrcia denominada El Carxe, les Illes Balears i la ciutat de l'Alguer, pertanyent a Sardenya (Itàlia). Aquesta teoria política que tenia a intel·lectuals com Joan Fuster, que al seu llibre *Nosaltres, els Valencians* (1962), pretenia a més de la unitat dels territoris de parla catalana la permanència dels antics territoris de la Corona d'Aragó per a formar una república independent i federal amb total independència i cooperació entre els territoris.

Amb la reinstauració de la democràcia a Espanya, es va revitalitzar la reivindicació del poble valencià com a nacionalitat històrica dins de l'Estat espanyol, sent comunes les manifestacions cíviques reivindicant l'autogovern valencià dins del futur Estat de les Autonomies o Estat Federal espanyol destacant la manifestació del 9 d'Octubre de 1977, la primera vegada que es celebrava el dia dels valencians en democràcia i sent el seu lema "Llibertat, amnistia i Estatut d'Autonomia per al País Valencià".

A causa de les reivindicacions del poble valencià, estudiosos i forces polítiques que havien format la Taula de Forces Democràtiques del País Valencià durant els darrers anys de dictadura franquista es van reunir a Morella a 1979 per crear el primer Avantprojecte d'Estatut d'Autonomia del País Valencià, on hi havia propostes revolucionaries per a l'època com una Agència Tributària pròpia per als valencians, seguint el model d'Hisenda Foral d'Euskal Herria (Euskadi i Navarra).

Aquest avantprojecte va ser abandonat per les directrius del Govern d'Adolfo Suárez del "café per a tots" i del no accés de més territoris a l'autonomia per la via ràpida de l'art. 151 CE exposat al punt 1.1 del treball.

Durant la mateixa època, es va constituir l'ens preautonòmic denominat Consell Preautonòmic del País Valencià, creat mitjançant el RD-Llei 10/1978, de 17 de març, on es reuniren tots els parlamentaris (diputats i senadors) que es trobaven a les Corts Generals que van ser elegits a les eleccions de 1979 per les 3 circumscripcions que formen el País Valencià: Castelló, Valencià i Alacant.

En aquesta assemblea, es va discutir sobre les competències, institucions i símbols que formarien part de la nova autonomia, com per exemple el nom de la autonomia: Regne de València, País Valencià, Regió Valenciana, etc... Aquestes discussions es van finalitzar en l'Avantprojecte d'Estatut d'Autonomia del País Valencià, denominat entre els historiadors com a Estatut de Benicàssim, ciutat on es va redactar i discutir el seu articulat però el pacte UCD-PSOE va fer que el pacte arribat entre les forces valencianes a Benicàssim es vora afectat i retallat i fins i tot canviaren els símbols i el nom de la nova autonomia, que seria Comunitat Valenciana, sent aprovat el primer Estatut mitjançant la LO 5/1982, d'1 de juliol.

Després d'haver parlat de l'evolució històrica i com es va crear la nostra Comunitat Autònoma, ara és el moment de parlar del que ocorre actualment al País Valencià en temes de finançament, Dret Civil i institucions pròpies, temes que són d'actualitat tant jurídica i econòmica com política.

Pel que fa a l'àmbit del Dret Civil, seguint allò exposat al punt 2.3.1, on parlava dels problemes del Dret Civil al País Valencià, és necessari recalcar, segons Javier Palao (2019; 53-87), el País Valencià és l'única regió que pot ser qualificada com a nacionalitat històrica que no té delegada expressament la competència en conservació i desenvolupament del Dret Civil propi, tot i que tenim els valencians una llarga tradició jurídica amb els Furs del Regne de València i les costums aplicades a l'àmbit de l'agricultura i el comerç.

Seguint aquesta idea, després de recuperar l'autogovern amb la democràcia i el primer Estatut d'Autonomia, la incipient Generalitat Valenciana es va dedicar a recopilar i convertir els costums valencians en llei, mitjançant normativa com la Llei d'Arrendaments Històrics Valencians de 1986, recorrida davant el TC i que va resoldre dient que el País Valencià sols tenia competència en els costums valencians ja que el seu Dret va ser abolit a 1707 i no va tornar a ser restaurat com es va fer a les Illes Balears i Catalunya gràcies a uns Decrets de Nova Planta, cosa que va permetre que durant el segle XIX i XX pogueren recopilar el seu Dret en les denominades Compilacions, ja esmentades i explicades al punt 2.3 del treball.

Amb la reforma de l'Estatut de l'any 2006, es van introduir l'art. 49.1.2a i DF 4a EACV interpretant l'art. 149.1.8a CE de forma més flexible segons la qual només la vigència d'un Dret Civil propi o Dret Foral seria possible quan es defensara una posició més autonomista o regionalista de l'Estat de les Autonomies, on seria possible que aquelles CCAA que històricament havien tingut un Dret Foral legislaren en aquesta matèria per a conservar i recuperar uns privilegis que els havien sigut arravatats.

Gràcies a aquesta legislació, la Generalitat Valenciana va poder legislar en matèria de Dret Civil, destacant les següents lleis:

- ❖ Llei 10/2007, de règim econòmic matrimonial valencià;
- ❖ Llei 5/2011, d'1 d'abril, de relacions familiars dels fills i filles els progenitors dels quals no conviuen (coneguda com a «Llei de custòdia compartida»);
- ❖ Llei 5/2012, d'unions de fet formalitzades;
- ❖ Llei 3/2013, dels contractes i altres relacions jurídiques agràries.

Com s'ha comentat al punt 2.3.1, les tres primeres lleis van ser recorregudes i declarades inconstitucionals pel TC ja que, segons el TC en les seues SSTC de 2016, el País Valencià no té competències en Dret Civil per continuar derogat el seu Dret i s'havia extralimitat en la competència.

Arran d'aquestes SSTC, hi ha hagut un moviment a favor de la recuperació del Dret Civil, desatacant les iniciatives de l'Associació de Juristes Valencians i la Càtedra de Dret Foral Valencià de la Universitat de València, entre altres associacions. Aquestes iniciatives van fer possible que les Corts Valencianes aprovaren una resolució proposta pel Govern del Botànic (PSPV, Compromís i Podem) el dia 6 de juny de 2018 on es proposava la modificació de la DA 2a CE explicant que el Dret Civil valencià és un Dret que encara es troba viu i que l'art. 149.1.8a és una norma de mínims.

Segons la proposta acordada entre el component del Botànic i el Grup Popular a Les Corts, la nova DA 2a CE tindria el següent paràgraf: "La competència legislativa civil de les comunitats autònomes, assumida als seus propis estatuts conforme a l'article 149.1.8a de la Constitució, s'estendrà a la recuperació i actualització del seu dret privat històric d'acord als valors i als principis constitucionals". Aquesta reforma es discutirà a les noves Corts Generals sorgides després de les eleccions del 28 d'abril de 2019 a causa de la dissolució de les dues Cambres i la convocatòria d'eleccions generals feta pel President del Govern de la Nació, Pedro Sánchez.

Pel que fa al finançament autonòmic, hem de parlar un poc sobre la situació del País Valencià dins del sistema de finançament de règim comú, ja que, a diferència d'Euskadi i Navarra, no hi ha cap concert i conveni fiscal amb el País Valencià.

Segons Rafael Beneyto (2012; 11-22), el començant de les desigualtats entre autonomies van començar amb la primera descentralització de la despesa i dels ingressos públics, atorgant més recursos financers a les CCAA que podem dir més riques o de primer nivell com Catalunya i a les que eren més pobres més dificultats per poder donar serveis públics de qualitat. En el segon cas es trobava i encara es troba el País Valencià, fent que es creara el denominat “deute històric”, un deute que ha fet que el País Valencià haja hagut d’endeutar-se per a poder mantindre les infraestructures existents i donar nous serveis.

Segons Vicent Cucarella (2015; 77-92), aquest deute també ha sigut propiciat pels instruments financers de l’Estat espanyol com el Fons de Compensació Interterritorial, la qual cosa propicia que el Govern valencià ha estat il·lustrat i haja hagut de realitzar un doble ajust fiscal per no tindre maniobra per a maniobrar en els ingressos provinents dels tributs cedits i propis. També el malbaratament realitzat per les institucions valencianes ha propiciat aquesta situació però en menor mesura que el sistema desigual de finançament de les CCAA, fent que algunes CCAA de les considerades com a riques com la Comunitat de Madrid tinguen més recursos i tinguen més marge de maniobra per a baixar impostos i crear-ne de nou, cosa que produïx un *dumping fiscal*.

Segons Vicent Cucarella, Síndic Major de Comptes en la Sindicatura de Comptes i Francisco Pérez, membre de la Comissió d’Experts creada pel Govern valencià i catedràtic d’Anàlisi Econòmica a la Facultat d’Economia de la Universitat de València (2016; 21-41), aquest doble ajust fiscal del País Valencià fa que el dèficit públic augmente degut a l’excessiu endeutament de l’autonomia, la qual cosa no serà solucionada fins que no s’aborde una reforma consensuada del sistema de finançament autonòmic.

Actualment, s’ha produït una reforma de l’art. 52 EACV, on s’exposa que les inversos al País Valencià s’efectuaran segons el pes poblacional, variable que serà introduïda en un pròxim sistema de finançament autonòmic. La reforma de l’Estatut, esperada durant quasi 7 anys, es va produir al mes de març mitjançant la LO 3/2019, de 12 de març.

Per últim, parlaré sobre la planta administrativa existent al País Valencià, és a dir, al funcionament administratiu, que copia el funcionament de l’Administració General de l’Estat, ja que es troba tota centralitzada a la capital, València, en el cas valencià.

Segons Andrés Boix Palop (2018; 73-101), la recuperació de l’autogovern valencià es va produir a causa de la iniciativa d’altres territoris i també recuperar l’esperit que va fer possible que el territori valencià tinguera històricament institucions pròpies com les Corts o la Generalitat, sent ambdós les institucions més importants de l’antic Regne de València. Aquest retorn de l’autogovern va haver de conviure amb la institució de la Diputació Provincial, òrgan que tenia reconeixement constitucional quan en l’art. 133 CE reconeix l’autonomia local així com en les formes d’accedir a l’autonomia, esmentades al punt 1.1 del treball.

Per tal de disminuir el poder de les Diputacions Provincials d’Alacant, Castelló i València, la Generalitat va dictar normes de planta administrativa, que feren possibles la creació de les mancomunitats d’àmbit comarcal les quals podien donar un millor servei als ciutadans, exposat així a la Llei de Règim Local de la Comunitat Valenciana.

Amb aquestes mancomunitats, va ser possible la creació diversos consorcis de caràcter administratiu que s’encarregaven d’alguns serveis públics com la recollida de fem o l’abastiment d’aigua potable als pobles i ciutats.

En aquest mapa, podem observar les Demarcacions Territorials Homologades que va proposar la Generalitat en la denominada Llei de Comarques.

Mapa 4. Demarcacions Territorials Homologades

(Font: "Una Nova Planta Administrativa" d'Andrés Boix Palop [2013;162])

Amb aquesta situació de comarcalització del País Valencià, segons Andrés Boix Palop (2013; 155-176), s'intentà modernitzar la situació de l'antiga planta provincial, on el que predominava i importava era la comarca i no la província, sense dissoldre les Diputacions Provincials, les quals sols poden ser dissoltes pel Govern espanyol.

Per tant, seguint amb la línia exposada per Andrés Boix Palop, s'han de distingir entre les comarques d'interior, menys poblades, i les comarques de la costa, on hi residix la costa, ja que es pot observar una diferència de recursos entre ambdós tipus de comarques a causa del pes poblacional.

Durant l'actual legislatura (2015-2019), hi ha hagut una proposta de dissolució de les Diputacions Provincials, les competències exercides per les quals serien atorgades a la Generalitat que podria cedir-les a les mancomunitats.

Una vegada exposades les matèries, hem pogut observar quina és la problemàtica existent al País Valencià, un territori que ha sigut discriminat durant aquest 40 anys de democràcia i autogovern.

4.2 SITUACIÓ DEL PAÍS VALENCIÀ AMB LA REFORMA FEDERAL

En aquest últim punt del capítol, parlaré sobre les propostes de reformes en les matèries exposades en el punt anterior en l'hipotètic cas d'una reforma constitucional en clau federal per a avançar en l'autogovern de les autonomies.

En matèria de Dret Civil, a més de la proposició de reforma constitucional exposada al punt anterior, també és necessària una redistribució de les competències exposades en els actuals arts. 148 i 149 CE, els quals han donat lloc a molta jurisprudència del TC a causa dels diferents conflictes de competències.

Segons Miquel Iceta (2013; 26-28), aquesta redistribució de competències constitucional afectaria al Dret Civil, en què les CCAA o autonomies tindrien la competència en legislació bàsica però respectant el principi d'igualtat entre regions en matèries de Dret de Família i Successions com és el matrimoni o el règim econòmic matrimonial.

Aquesta redistribució de competències afectaria positivament al País Valencià en el cas del Dret Foral, ja què s'inclouria una nova DA a la CE on s'exposa que tindran competències en Dret Civil totes aquelles autonomies on ha existit un dret privat propi encara que actualment estiga i derogat però sempre que s'haja mantingut en forma de costums.

Segons María José Ferrer (2019; 88-92), gran experta en matèria de Dret Foral, el Dret Civil valencià té raó d'existir per la seua llarga tradició històrica, equiparant-se al Dret Civil existint a la resta de territoris de l'antiga Corona d'Aragó. En la futura reforma constitucional federal, el País Valencià tindria competències en dret privat i podria legislar sense cap problema en matèries com arrendaments rústics, contractes agraris o instruccions successòries, matèries les quals ja havia legislat però sempre havien sigut declarades inconstitucionals pel TC les lleis dictades per les Corts.

En matèria de finançament autonòmic, la gran majoria d'experts com De la Fuente (2017) estan d'acord en què la nova CE ha de regular amb més claredat i extensió les normes bàsiques del sistema de finançament, deixant oberta la possibilitat de celebrar concerts fiscals amb les autonomies com Catalunya o Canàries.

Segons Joaquín Tornos (2013; 34-38), la reforma constitucional ha de seguir els següents principis financers i de distribució competencial:

- A. Suficiència de recursos en què predomine la distribució dels recursos i de les inversions segons el pes poblacional de les autonomies.
- B. Solidaritat i ordinalitat entre les autonomies, donant lloc a la celebració de concerts fiscals entre autonomies i l'Estat Federal.
- C. Bilateralitat entre les autonomies i l'Estat Federal.
- D. Autonomia en la recaptació dels recursos financers, fixant un percentatge en la recaptació destinada a l'Estat Federal i destinada a l'autonomia.
- E. Valorar la inclusió dels ens locals com a tercer nivell de la distribució constitucional tributària, sempre respectant les normes d'estabilitat pressupostària europees.

Seguint aquest principi, la futura reforma del finançament contindrà normes de repartiment dels ingressos tributaris entre les autonomies i l'Estat Federal, sent el repartir el que sorgeix de la negociació duta a terme en el Consell de Política Fiscal i la Comissió de Finançament de les Autonomies en el Senat Federal.

Per tant, seguint aquestes regles i segons Vicent Cucarella (2014; 119-150), per al País Valencià el millor seria una reforma del sistema on els criteris més importants siguen la situació perifèrica i la població en el moment de negociar les inversions. Açò significa que un concert econòmic no seria possible per al País Valencià per ser actual una regió de les considerades pobres i el qual comportaria un augment del dèficit públic, en ser el mateix País Valencià el que s'encarregaria de les inversions i del manteniment de les infraestructures.

En matèria de planta administrativa i règim local, hi ha diversos autors que en la futura reforma constitucional l'assumpte de la supressió de les Diputacions Provincial deuria ser el més important per existir actualment en l'Estat de les Autonomies una duplicitat de funcions entre les Diputacions, un ens local, i la CA.

És de comentar el cas de Catalunya, que va promulgar la Llei de Vegueries de 2006, la qual complia el mandat de l'art. 91.3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Segons Luis Cosculluela Montaner (2018; 277), aquestes entitats serien les substitutes de les Diputacions però, segons la STC 31/2010, actualment no afecta a la província en sí sinó la administració provincial la qual sols pot ser dissolta mitjançant llei estatal de caràcter orgànic, en referència a l'art. 141 CE.

Per tant, segons Andrés Boix Palop (2013; 170-176), en el cas del País Valencià, la comarcalització del territori es faria segons les àrees funcionals existents i amb la intenció d'afavorir l'agrupació de serveis públics entre municipis per a complir els principis d'estabilitat pressupostària. En referència a les tres capitals de província, és a dir, Alacant, Castelló i València, seria la seua àrea metropolitana una comarca pròpia.

Amb aquesta divisió comarcal, el que s'intenta és que els serveis de qualitat arriben a tots els habitats amb independència d'on visquen, ja siga al Racó d'Ademús (València), ja siga a les Marines (Alacant) o ja siga a Els Ports (Castelló), sent el principi més important en aquesta divisió la igualtat entre comarques i evitar els retallaments i l'atenció en determinats serveis públics necessaris per a la població com la sanitat o l'educació.

En resum, ara més que mai és necessària una reforma de la planta administrativa en relació a la divisió local.

5. Conseqüències econòmiques i polítiques d'una reforma federal a Espanya

Després d'haver comentat als anteriors punts del treball quines reformes són necessàries per a Espanya i per al País Valencià, és precís recalcar quins són els costos econòmics i també polítics de la reforma federal.

Els costos econòmics són els costos de la descentralització de competències en els estats compostos i són fàcils d'exposar en aquest apartat ja que a Espanya hi podem trobar moltes bases de dades estadístiques totalment fiables, sent de les més precises les de l'IVIE, on es poden trobar índexs de nivells de vida, nivells. D'acord amb les dades de l'IVIE, els 40 anys de l'Estat de les Autonomies ha sigut beneficiós a nivell de qualitat de vida i a nivell de millora de serveis públics com la sanitat o l'educació.

D'acord amb la següent taula, podem observar quin ha sigut l'augment de les inversions en diferents sectors, els quals són competència de les CCAA., així com la distribució territorial de la despesa pública.

Taula 5. Distribució territorial de la despesa total de las Administracions Públiques des de l'any 2000 fins l'any 2008. Transferències (total consolidat)

(Font: Direcció General de Coordinació Financera amb les Comunitats Autònomes i amb els Ens Locals, Institut Nacional d'Estadística [2011], Uriel i Barberán [2007])

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Andalucía	23.079.170	23.691.185	23.659.484	25.293.116	28.647.835	30.842.113	32.813.198	34.798.471	38.499.829
Aragón	2.887.723	2.973.197	3.818.666	4.167.420	4.511.657	4.797.808	5.204.349	5.461.869	5.831.938
Asturias, Principado de	3.898.369	3.954.480	4.876.390	4.911.285	5.259.229	5.806.016	6.173.664	6.328.766	7.048.146
Balears, Illes	2.041.757	2.128.902	2.768.468	2.903.101	3.385.970	3.667.651	3.851.046	4.194.793	4.721.811
Canarias	4.320.430	4.493.402	4.496.370	4.974.459	5.654.068	6.098.136	6.471.202	6.993.636	7.884.064
Cantabria	1.365.551	1.360.568	2.004.162	1.832.126	2.077.954	1.872.721	2.378.532	2.684.305	2.949.574
Castilla y León	6.272.232	6.420.600	8.408.725	8.386.814	9.138.945	9.839.672	10.093.571	11.105.294	11.940.195
Castilla-La Mancha	4.393.297	4.512.761	6.286.673	6.497.509	7.019.239	7.452.777	7.990.933	8.736.105	9.521.617
Cataluña	24.216.944	25.210.009	24.515.585	26.678.886	29.867.728	31.984.417	34.499.719	35.207.330	39.444.540
Comunitat Valenciana	12.181.972	12.676.213	13.119.158	12.968.659	14.403.503	13.386.972	16.649.097	17.425.714	19.224.727
Extremadura	2.723.912	2.702.456	3.633.890	3.716.869	4.009.673	4.375.047	4.535.544	4.941.948	5.464.018
Galícia	8.664.531	8.882.978	9.583.451	10.251.994	11.168.977	12.239.139	12.913.827	13.442.202	14.627.785
Madrid, Comunidad de	8.090.379	8.392.101	9.301.464	10.635.058	12.650.331	13.792.821	14.910.185	16.027.807	17.622.792
Murcia, Región de	2.341.356	2.375.231	2.811.852	3.028.515	3.390.805	3.867.973	4.136.223	5.219.540	6.086.557
Navarra, Comunidad Foral de	1.760.269	1.811.375	2.370.636	2.313.747	2.489.968	2.639.895	3.209.487	3.457.849	3.669.754
País Vasco	7.834.743	8.114.514	8.216.027	8.927.667	9.609.722	10.518.454	11.209.251	11.747.079	12.860.839
Rioja, La	647.364	670.028	924.999	872.776	996.397	875.388	1.138.173	1.257.292	1.400.813
Total CC. AA.	116.720.000	120.370.000	130.796.000	138.360.000	154.282.000	164.057.000	178.178.000	189.030.000	208.799.000

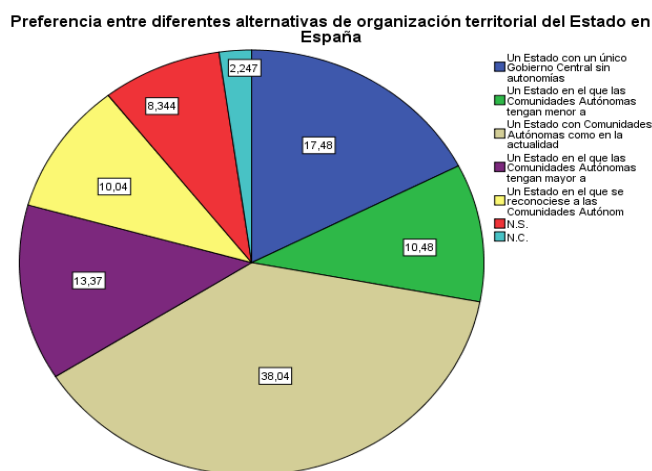
A la llum d'aquesta taula, podem observar com la despesa ha evolucionat en 8 anys i també es pot observar que on més ha evolucionat la despesa en les denominades regions pobres, les quals s'exposaran a continuació. Per tant, a causa

Els costos polítics bàsicament són els costos que suposarien el canvi d'un model d'Estat a un altre. En aquest cas, el canvi d'un model quasi-federal a un model totalment federal és un canvi on el cost polític pot ser baix però en les negociacions amb les diferents forces polítiques que es produïxen en el si del procés de reforma constitucional pot provocar que eixe cost siga prou elevades.

Per poder analitzar els costos polítics, també són útils les enquestes realitzades pel CIS i el seu homòleg català, el CEO. En les següents taules, podem observar el grau de satisfacció dels ciutadans tant espanyols com catalans amb l'Estat de les Autonomies i quin Estat els agradaria que fóra Espanya si es reformara la CE i el model territorial.

Gràfic 1. Preferència entre diferents alternatives d'organització territorial de l'Estat a Espanya

(Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes del CIS)

En aquest gràfic, podem observar com la societat espanyola ha evolucionat el seu pensament davant l'Estat autonòmic i està content amb elles, però és de destacar que hi ha un percentatge que estaria a favor de l'Espanya Federal on les autonomies tinguen major competències per poder així desenvolupar-se millor i tindre una major suficiència administrativa i econòmica.

A continuació, he cregut convenient comparar les opinions que tenen els ciutadans del territori on actualment hi ha un problema territorial a causa d'un conflicte sobre el model territorial, Catalunya, També en són dades comparables perquè també hi ha un centre sociològic que fa baròmetres i enquestes similars a les realitzades pel CIS.

Taula 7. Respostes a la pregunta "Creu que Catalunya hauria de ser"

(Font: elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes del CEO)

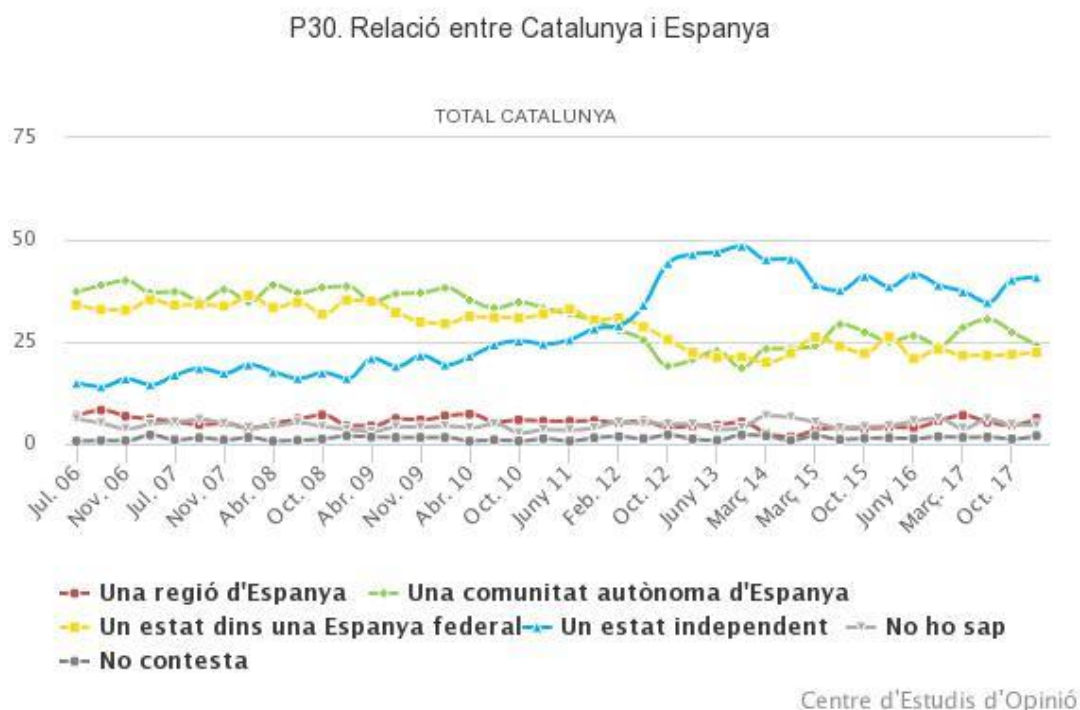
	2019	2018	2017	2011	2009	2006
<i>Una regió d'Espanya</i>	5,9%	5,9%	4,6%	5,6%	6,2%	6,9%
<i>Una Comunitat Autònoma d'Espanya</i>	26,3%	24%	27,4%	31,8%	36,8%	37,3%
<i>Un Estat dins una Espanya Federal</i>	21,5%	22,1%	21,9%	33,0%	32,2%	34,1%
<i>Un Estat independent</i>	39,7%	38,9%	40,2%	25,5%	19,0%	14,9%
<i>No ho sap</i>	4,7%	6,6%	4,7%	3,4%	4,2%	6,1%
<i>No contesta</i>	1,9%	2,6%	1,2%	0,7%	1,6%	0,7%

Segons aquesta taula, podem observar quina ha sigut l'evolució de l'opinió de la ciutadania catalana, purament federalista, ja què pensen que l'Espanya Federal pot ser una solució al problema secessionista i també com una possible solució a les seues reivindicacions

nacionalistes, les quals s'han atés mitjançant la transferència de les matèries exposades al capítol 2n del treball.

Gràfic 2. Respostes a la pregunta “Creu que Catalunya hauria de ser”

(Font: enquestes del CEO)

És de destacar alguns assumptes que es discutiran en la reforma federal com la descentralització en la producció de normes de Dret privat o Dret Civil, la descentralització de competències com l'educació, la reforma de l'*status* de determinats territoris com Catalunya o Euskadi on es pot produir que hi poden conuiu diversos estats dins de l'Estat Federal espanyol passant així a una possible Confederació Espanyola gràcies a l'eliminació de l'esmentat art. 145.1 CE i permetre la federació de diversos territoris.

En els següents apartats, es descriuran els costos econòmics i polítics que podrien haver-hi en la reforma federal de què s'ha estat parlant al llarg del treball.

5.1 CONSEQÜÈNCIES ECONÒMIQUES DE LA REFORMA FEDERAL

Per parlar de les conseqüències econòmiques d'una reforma en clau federal de la CE, és necessari comentar quina ha sigut l'evolució de la despesa i de les transferències durant aquests 40 anys d'Estat de les Autonomies.

La despesa ha evolucionat favorablement al llarg de la història recent de les autonomies ja que s'ha passat d'un Estat on la gran part de la despesa era a causa de l'Administració Central a un Estat on la despesa en serveis públics és compartida entre els ens autonòmics i l'Administració Central. Segons Rafael Delgado (2018), la descentralització de la despesa en els nous ens autonòmics ha fet que les noves administracions siguin més competents i competitives, fent que hi apareguen les denominades desigualtats entre regions.

Les desigualtats entre regions són produïdes per la manca de competències transferides o manca de recursos financers o econòmics. És per açò que, des que començaren a funcionar els ens autonòmics, podem parlar de l'existència de "regions riques" i de "regions pobres", en relació als seus recursos i competències.

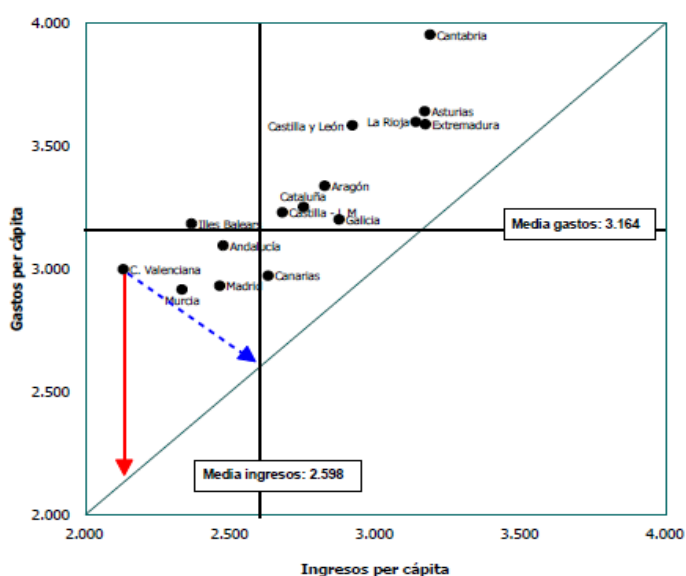
Segons Vicent Cucarella (2012), les desigualtats entre regions ha provocat que el sistema de finançament autonòmic haja sigut reformat en diverses vegades al llarg de la seua historia, doncs ha contingut amb la dicotomia clàssica de "regions riques" i de "regions pobres", però a la qual s'ha afegit la dicotomia de "regions que reben més del que aporten" i "regions que aporten més del que reben".

En aquest gràfic, podem observar aquesta dicotomia doble, on el País Valencià és l'única autonomia que forma part del grup. Per tant, arran d'aquest problema, es va constituir la Comissió d'Experts designada per les Corts Valencianes per poder crear una proposta de reforma del sistema de finançament autonòmic, cosa que ja s'ha parlat al punt 2.5 del treball.

Gràfic 3. Desigualtats entre regions i situació del País Valencià

(Font: Comissió d'Experts designada per les Corts Valencianes-IVIE [2013])

Desequilibrios financieros y sendas de ajuste 2012 (euros per cápita)

Fuente: Secretaría General de Coordinación Autonómica y Local, INE y elaboración propia.

Per tant, podem parlar d'un model d'Estat on el principi de solidaritat interterritorial que el regeix no s'ha complit en matèria financera i, com ja es va parlar als capítols 3 i 4 del treball, és necessària una reforma del sistema de finançament per poder repartir els recursos financers segons variables com el pes població, seguint l'exemple del sistema de finançament alemany.

Després de realitzar aquesta reforma, ja es podria realitzar una evolució del model d'Estat i decidir si s'atorguen majors competències en serveis públics i si es descentralitza més la recaptació dels grans impostos directes perquè així les autonomies tinguin més recursos financers per poder fer front a les noves competències.

En resum, abans de parlar d'una reforma federal, en l'àmbit econòmic i financer s'ha de realitzar una reforma del sistema de finançament per a adaptar-lo a la futura Espanya federal, on hi haurà una major descentralització de competències i de serveis públics que en necessitaran de recursos.

5.2 CONSEQÜÈNCIES POLÍTiques DE LA REFORMA FEDERAL

Després d'haver analitzat les conseqüències econòmiques de la reforma federal, és necessari de les conseqüències polítiques o quins canvis en la forma d'Estat poder haver-hi ja què, amb l'Estat Federal, pot haver-hi una gran descentralització administrativa o continuar amb el mateix nivell de descentralització que hi ha amb l'Estat de les Autonomies.

Per tant, l'evolució de l'Espanya Autònica a l'Espanya Federal és un canvi que, a nivell administratiu, no comporta gran dificultat perquè abans ja s'havia comentat a la introducció amb altres països que tenien un sistema similar a l'espanyol, però per a poder assolir la nova Espanya Federal ha d'haver-hi el mateix consens que hi hagué amb l'actual CE.

Açò significa que, a més dels grans partits nacionals, també s'ha de tindre en consideració les reivindicacions del partits d'índole regionalista o nacionalista, cosa que amb l'actual CE va faltar ja què sols es tingueren en consideració dels reivindicacions catalanes gracies a la participació en la redacció de la CE d'un representant dels nacionalistes catalans, Miquel Roca i Junyent.

Sense canviar de tema, la nova Espanya Federal ha de nàixer amb el consens de tots els actors polítics perquè hi siga un model que dure tants anys com l'Espanya autònica i perquè es puguin parlar de matèries que, dins del marc de l'Estat de les Autonomies, no són possibles com la possibilitat de la federació d'alguns Estats federats, el reconeixement de realitats nacionals o la possibilitat de decisió de l'*status* d'un determinat territori.

Segons Andrés Boix (2018), amb l'Espanya Federal hi haurà una clarificació de les competències estatals i de les autonomies perquè serà el propi Estat central qui decidisca amb consens de les autonomies les competències que s'atorguen a les autonomies o quines seran per a l'Estat central.

Tanmateix, s'haurà de decidir si el federalisme ha de ser simètric o asimètric. En aquest treball, s'ha parlat de l'Espanya federal asimètrica, la qual cosa significa que serà el model que el futur legislador constitucional es decidirà a causa de les pressions nacionalistes de Euskadi i Catalunya. Arran d'aquestes reivindicacions, hi sorgeix una pregunta sobre la possibilitat d'incloure una clàusula on es pugui deixar a un determinar territori el seu *status* de l'Estat Federal, sempre que el futur Senat Federal, cambra de representació territorial, ho autoritze.

Segons Andrés Boix (2018), incloure aquesta clàusula o article s'ha d'incloure de forma detallada i de forma cautelosa perquè es podria donar el mateix cas que als exemples de la introducció, on hi ha part de la població del seu territori enfrontada a l'altra. Per tant, la possibilitat de consultar l'*status* d'un territori com Catalunya hauria d'incloure's sempre que hi tinga sentit d'utilitat i que no es cree com a un trage a mesura per a unes determinades reivindicacions.

En resum, l'Estat Federal a nivell polític tindrà a Espanya una gran utilitat perquè ajudarà a la redistribució competencial en matèries on l'Estat autònic no ha sigut de gran utilitat com educació o Dret Civil i també la possibilitat de definir l'*status* d'un determinat territori on hi ha un predominant sentiment nacionalista.

6. Conclusions

Després d'haver analitzat tots els punts del treball, ara és l'hora de realitzar unes breus conclusions d'acord amb tot allò que ha sigut exposat al llarg del treball: les diferències entre autonomies, ja siguen la llengua, el finançament o les institucions que en són pròpies de determinades regions i nacionalitats històriques creades per raons històriques o per raons d'insularitat i llunyania respecte de la Península.

Després d'haver analitzat els diferents trets diferencials al punt 2 del treball, es pot dir que a Espanya hi ha una diversitat de trets que fan possible la diferenciació d'unes autonomies respecte de les altres a causa de l'evolució històrica que han tingut durant els darrers segles i també com a característica de l'autogovern, que ha fet possible el desenvolupament d'aquests fets gràcies a les competències adquirides per les noves administracions autonòmiques.

En referència a les noves administracions autonòmiques, aquestes, segons Göran Rollnert (2011), són una espècie de mescla entre els *Länder* alemanys i les regions italianes. Per culpa d'aquesta indefinició, hi ha hagut diversos problemes en matèries concretes: el finançament i el Dret Civil. A causa de les negociacions que han realitzat els diferents Governos amb determinades nacionalitats històriques com Euskadi i Catalunya, ha fet que determinades regions i nacionalitats històriques n'hagen sigut perjudicades com el País Valencià, a qui he dedicat el punt 4 del treball.

Mantindre l'actual Estat de les Autonomies és molt difícil si no s'actualitza cap a un Estat Federal. Aquesta proposta de reforma federal i supressió de l'actual Títol VIII CE és defensada per algunes forces polítiques, tant d'àmbit nacional com el PSOE en la Declaració de Granada de 2013 com d'àmbit més autonòmic com el Partit Nacionalista Basc, qui defèn l'Estat Federal perquè siga reconeguda per a Euskadi una sobirania pròpia, o Compromís, per a acabar amb les desigualtats existents a causa de manca de recursos.

Aquestes propostes de reforma federal són també defensades per alguns politòlegs com Juan José Linz (1997; 7-40), qui exposa que Espanya és un Estat multinacional en què ha d'haver un reconeixement dels fets diferencials de les diferents nacions proposant que el millor sistema territorial per a Espanya és l'Estat Confederal, actualment en desús a causa de les similituds amb l'Estat Federal. Continuant amb el mateix autor, la democràcia federal és la clau de l'èxit perquè siga possible una major coordinació entre els Estats federats i la Federació, donant-los llibertat pel que respecta als seus fets diferencials.

En el cas d'Espanya, s'ha de destacar l'acció que ha tingut el TC com a garant i desenvolupador de l'Estat de les Autonomies mitjançant la seua jurisprudència que assentava les bases per a determinades autonomies a l'hora de dictar normes en matèries com dret privat en el cas del País Valencià. Algunes vegades ha realitzat sentències de caràcter restrictiu de competències atorgant-les a l'Estat central, cosa que de vegades ha sigut correcte però d'altres ha sigut discutida la resolució.

Segons un dels pares de la Constitució de 1978, Jordi Solé i Tura (1985; 89-136), a l'Estat de les Autonomies encara hi perviu elements centralistes que en la futura reforma federalista han de desaparèixer com el cas de la prohibició de federació de CCAA i de celebrar convenis de col·laboració entre autonomies o la supressió de les Diputacions Provincials existents en una determinada autonomia per a substituir-les per les vegueries, en el cas català, o les comarques, en el cas valencià.

Durant el treball, s'ha parlat molt del denominat "problema valencià", existent des del primer moment de l'autonomia perquè al Congrés dels Diputats es va vulnerar el consens a què

arribaren les diverses forces polítiques a Benicàssim en 1981 i més tard per la negació per part del Govern central i per part del TC, en diverses SSTC comentades tant al punt 2.3.1 com al punt 4. El País Valencià ha sigut discriminat durant molt de temps tant a nivell financer com a nivell competencial.

En el cas valencià, aquest problema s'ha agreujat al llarg dels 40 anys de democràcia fent que el País Valencià fóra una autonomia de segon nivell que sempre ha volgut aspirar a tindre les mateixes competències i oportunitats que les CCAA de primer nivell, és a dir, les que accediren per la "via ràpida" de l'art. 151 CE. Açò significa que des del primer moment, ja existia la Espanya de les dues velocitats, l'Espanya que era pobra i rica al mateix temps.

Els valencians històricament hem sigut discriminats tant en les grans reformes com en les xicotetes. És de ressaltar que el País Valencià quasi mai ha sigut escoltat quan s'han fet les grans transferències de competències en els anys 80 i 90 en matèries tan importants com educació i sanitat. Arran d'aquestes actuacions dels Governos de l'Estat, el País Valencià ha observat com les millores sols eren rebudes per les autonomies amb gran capacitat financera, les quals tenien millors dotacions de personal i millors infraestructures.

Per tant, el denominat "problema valencià" s'agreuja més a causa de la teoria sociològica de les identitats duals. Aquesta teoria descriu que en aquelles regions o nacions amb identitat pròpia i diferenciada de la resta de l'Estat on es situen, hi ha majors possibilitats que una desigualtat jurídica es convertisca en una afronta o ofensa als sentiments del poble.

Per tant, segons Rafael Castelló i Xavier Coller (1999; 155-184), el "problema valencià" de falta o retallament de competències s'ha tornat un problema del poble valencià, als seus sentiments com a poble de l'Espanya plurinacional. Aquest problema sols es solucionarà definitivament quan el poble valencià siga escoltat a les institucions de l'Estat espanyol.

Per a acabar amb aquest problema, la millor solució és la reforma federal on es reconeguen els trets diferencials de les nacionalitats històriques existents a l'Estat espanyol i donar major autonomia a les futures autonomies en matèries com la regulació de la seua pròpia planta administrativa, donant preferència a les comarques, o en matèria de finançament, apropant el sistema espanyol al sistema alemany on els *Länder* són qui recapten i gestionen els impostos de major quantia i la Federació es queda amb un percentatge depenent del pes poblacional dels Estats federats.

Per a concloure amb el treball, es pot dir que la reforma federal és un tema que s'haurà de fer front en els pròxims anys ja que, com s'ha observat a l'apartat 5é, hi ha cada vegada menys adeptes a l'Estat Autonòmic i, per tant, volem que hi haja un canvi per a les futures generacions, igual com es va fer a 1978 a l'actual Constitució.

Vull acabar aquest treball amb les paraules de la jove politòloga Silvia López Valentín: "No es pot ser jove sense ser federalista, perquè és així com ha crescut, sent conscient de que les persones que tenim al voltant tenen els mateixos problemes, les mateixes inquietuds i les mateixes ganes de prosperar que nosaltres". Per tant, la reforma federal l'hem de fer els joves i serà una reforma que durarà anys.

7. Bibliografia

AJA, E., El estado autonómico: federalismo y hechos diferenciales, Ed. Alianza, Madrid, 2003

AJA, E., Estado autonómico y reforma federal, Alianza Editorial, D.L., Madrid, 2014

ÁLVAREZ CONDE, E., GARCÍA-MONCÓ, A. et TUR AUSINA, R., Derecho autonómico, Ed. Tecnos, Madrid, 2013

ARAGÓN REYES, M., “La construcción del Estado Autonómico”, Cuadernos Constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol nº 54/55, pàgs. 75-95

AREVÁLO GUTIÉRREZ, A., “ El Autogobierno de la Comunidad de Madrid y la andadura de su Asamblea Legislativa” , Revista Jurídica de la Comunidad de Madrid nº 22, setembre de 2005 http://www.madrid.org/cs/Satellite?c=CM_Revista_FP&cid=1142309348445&esArticulo=true&idRevistaElegida=1142309333811&language=es&pagenome=RevistaJuridica%2FPPage%2Fhome_RJU&siteName=RevistaJuridica&urlPage=RevistaJuridica%2FPPage%2Fhome_RJU (Revisat el 13 de maig de 2019)

ARGULLO I MURGADAS, E. [dir.], Federalismo y autonomía: La ordenación de las instituciones y los poderes en los estados compuestos, Ed. Ariel, Barcelona, 2004

ARIAS-SALGADO MONTALVO, R., “¿Reforma electoral o reforma constitucional?”, Cuadernos de pensamiento político, Fundación FAES, octubre-diciembre 2010, pàgs. 109-126

BATALLER, E. “El Derecho Civil autonómico en España: gènesis y perspectivas”, Revista de Derecho Civil Valenciano nº5, primer semestre 2009

BELENGUER, E. [coord.], Història del País Valencià. Volum V: Època contemporània, Edicions 62, 1990

BENEYTO CABANES, R., El finançament dels valencians: una insuficiència històrica, Demos núm. 2, Fundació Nexa-Riurau Editors, Barcelona, 2012

BLASCO GASCÓ, F., “La recuperación de la competencia legislativa en materia de derecho civil”, Revista jurídica de la Comunidad Valenciana: jurisprudencia seleccionada de la Comunidad Valenciana, nº 18, 2006, pàgs. 15-24

BOIX PALOP, A., “Cuarenta años de autogobierno valenciano: un intento de evaluación desde un prisma jurídico”, Revista Valenciana d’Estudis Autonòmics nº63, 2018, pàgs. 73-101

BOIX PALOP, A., Una nova planta per als valencians: possibilitats i límits per a l'organització política i administrativa del País Valencià dins la Constitució de 1978, Demos núm. 4, Fundació Nexa-Riurau Editors, Barcelona, 2013

BOIX PALOP, A. (2018). “La cuestión territorial en España: entre la reforma constitucional posible y la necesaria”. En ESTUPIÑÁN ACHURY, L., MORENO GONZÁLEZ, G. et MONTIEL MÁRQUEZ, A. (Coords.). La cuestión territorial a debate: España y Colombia, Universidad Libre, Bogotá, pp. 25-79.

CAAMAÑO, F., “«Federalismo asimétrico»: la imposible renuncia al equilibrio”, Revista Española de Derecho Constitucional núm. 55, Gener-Abril 1999, pàgs. 359-363

CAAMAÑO, F. , “¿Justicia sin lenguas o lenguas sin justicia?”, Revista Catalana de Dret Públic núm. 50, juny 2015, pàgs. 42-56

CASTELLÓ I COGOLLOS, R. et COLLER, X., “Las bases sociales de la identidad dual: el caso valenciano”, Revista española de investigaciones sociológicas nº 88, octubre-diciembre 1999, págs. 155-184

COLOM PASTOR, B., Llengua, dret i autonomia: estudis sobre l'evolució del règim jurídic de la llengua catalana a les Illes Balears, Ed. Lleonard Muntaner, Palma de Mallorca, 2011

COLOM PASTOR, B., Veinticinco años de autonomía balear: estudios jurídicos sobre el autogobierno (1977-2000), Ed. Marcial Pons, Madrid, 2001

COSCULLUELA MONTANER, L, Manual de derecho administrativo, Ed. Civitas-Thomson Reuters, Cizur Menor, 2018

CUCARELLA TORMO, V. et PÉREZ GARCÍA, F., “El doble ajust fiscal de la Comunitat Valenciana”, Revista Valenciana d'Estudis Autonòmics nº61, 2016, págs. 21-41

CUCARELLA TORMO, V., El finançament valencià: de la submissió al canvi necessari, Ed. Bromera, Alzira, 2015

CUCARELLA TORMO, V., FERNÁNDEZ GARCÍA, A., HERNÁNDEZ LAHIGUERA, L. et PÉREZ GARCÍA, F., Las diferencias regionales del sector público español, Fundación BBVA, Bilbao, 2011

DE CUETO NOGUERAS, C., “Federalismo y democracia consociacional en la política belga”, UNED: Teoría y Realidad Constitucional nº 24, 2009, págs. 545-563.

DE LA FUENTE, Á., “La financiación regional en Alemania y en España: Una perspectiva comparada”, Fedea Policy Papers nº 1, Gener 2017

DE LA FUENTE, Á., “Simulaciones del modelo propuesto por la Comisión de Expertos para la revisión del sistema de financiación de las comunidades autónomas de régimen común”, Fedea: Estudios sobre la Economía Española nº 19, Agost 2017

DE WINTER, L., “Federalismo y la sostenibilidad de Bélgica”, Fundación Manuel Giménez Abad, 2010

DEL ÁGUILA, R., [dir.], Manual de ciencia política, Ed. Trotta, Madrid, 1997

DÍEZ-PICAZO, L. et GULLÓN, A., Sistema de derecho civil. Vol. I, Introducción, derecho de la persona, autonomía privada, persona jurídica, Ed. Tecnos, Madrid, 2016

EHRET, P., “A pluri-national state? Possibilities and limits of the nation state model to sustain a political community in a globalized world of nations”, Revista Catalana de Dret Públic, núm 57, juliol 2018, págs. 141-153

FRANCO ALIAGA, T., Geografía de España : (física, humana y económica), Ed. Proyectos Córdon D.L., Madrid, 2010

FREIXAS SANJUAN, T i GAVARA DE CARA, J. C., Repensar la constitución: ideas para una reforma de la Constitución de 1978: reforma y comunicación dialógica, BOE, Madrid, 2018

GAGNON, A-G. [dir.], El federalismo canadiense contemporáneo: fundamentos, tradiciones e Instituciones, IEA, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2010

GALLEGO, R et SUBIRATS, J. (dir.), Autonomies i desigualtats a Espanya: Percepcions, evolució social i polítiques de benestar, Institut d'Estudis Autonòmics-Generalitat de Catalunya, 2011

- GARCÍA DELGADO, J. L. et MYRO, R. (dir.), Lecciones de economía española, Ed. Thomson-Civitas, Madrid, 2018
- GIL MÁRQUEZ, T., Modelo policial y forma de estado en España, Ed. Atelier, Barcelona, 1998
- GRANELL, F., “Algunas ideas sobre la reforma del sistema de financiación autonómica”, Fedea Policy Papers nº 10, 20 de juny de 2016
- ICETA LLORENS, M., La tercera vía: puentes para el acuerdo, Ed. Catarata, Madrid, 2017
- IGNACIO DEL BURGO, J., Introducción al estudio del mejoramiento del Fuero: los derechos históricos de Navarra, Departamento de Presidencia, Pamplona, 1987
- LINZ, J. J., “Democracia, multinacionalismo y federalismo”, Revista Española de Ciencia Política, vol. I, nº 1, pàgs. 7-40
- LÓPEZ AGUILAR, J. F. et RODRÍGUEZ-DRINCOURT ÁLVAREZ, J. [dir.] Derecho público de Canarias, Ed. Thomson-Civitas, Cizur Menor (Navarra), 2006
- LÓPEZ AGUILAR, J. F., “Constitución, autonomía y hecho diferencial. El Estado autonómico y el «hecho diferencial constitucionalmente relevante»”, Cuadernos de Derecho Público nº 2, UNED, setembre-desembre 1997
- LÓPEZ AGUILAR, J. F., “Hechos diferenciales y federalismo competitivo”, Revista de Derecho Político, nº 48-49, UNED, 2000, pàgs. 13-29
- MAÍZ SUÁREZ, R., “Nacionalismo, Democracia y Federalismo”, Papers de la Fundació Rafael Campalans nº 140, 2003
- MARTIN QUERALT, J. et al., Curso de Derecho Financiero y Tributario, Ed. Tecnos, Madrid, 2017
- MÉRILLAT, L., De la diversidad y unidad mediante el federalismo: comparación entre el estado español de las autonomías y el estado federal suizo, Fundación Manuel Giménez Abad de Estudios Parlamentarios y del Estado Autonómico, D.L. Saragossa, 2014
- MIRA, J. F., “La nació dels valencians”, Ed. Pòrtic, Barcelona, 2015
- MORENO, L., “La federalización de la España de las Autonomías”, Papers de la Fundació Rafael Campalans nº 105, 1997
- MORENO, L., “La federalización de la España plural”, REAF nº8, abril 2009, pàgs. 119-143
- MUÑOZ MACHADO, S. [dir], Comentario mínimo a la Constitución espanyola, Ed. Crítica, Barcelona, 2018
- ORTEGA ÁLVAREZ, L., Reforma constitucional y reforma estatutaria, Ed. Thomson-Civitas, Cizur Menor (Navarra), 2005
- PÉREZ, M., “La paradoxa de l'Estatut d'Autonomia valencià”, Revista El Temps, 9 d'octubre de 2017, <https://www.eltemps.cat/article/2362/la-paradoxa-de-lestatut-dautonomia-valencia> (Revisat el 13 de maig de 2019)
- PLAZA PENADÉS, J., “Soluciones para la “plena” recuperación de la competencia en derecho civil valenciano”, Revista de Derecho Civil Valenciano nº20, segundo semestre 2016
- RIDAO, J., Curs de dret públic de Catalunya, Ed. Marcial Pons Ediciones Jurídicas y Sociales, Madrid, 2018

- RODRIGUEZ-PIÑERO Y BRAVO-FERRER, M. et CASAS BAAMONDE, M. E., Comentarios a la Constitución española, BOE, Madrid, 2018
- ROMERO, J. (coord.) Geografía humana de España: curso de Introducción, Ed. Tirant lo Blanch: Publicacions de la Universitat de València, 2017
- SAINT-OUEN, F., "Suiza: un ejemplo federalista de descentralización territorial", Fundación Manuel Giménez Abad, 2005
- SÁNCHEZ FERRIZ, R., El Estado Constitucional: configuración histórica y jurídica organización funcional, Ed. Tirant lo Blanch, Valencia, 2009
- SEPÚLVEDA MUÑOZ, I. [ed.], Nación y nacionalismos en la España de las Autonomías, BOE, Madrid, 2018
- SOLÉ TURA, J., Nacionalidades y nacionalismos en España: autonomía, federalismo, autodeterminación, Ed. Alianza, Madrid, 1985
- TALavera, P., "El sentido del art. 7 del Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana después de la STC 82/2016, de 28 de abril", Revista de Derecho Civil Valenciano nº20, segundo semestre 2016
- TAMARIT, J., PALAO GIL, J. et VERDERA SERVER, R., El dret civil valencià: l'assignatura pendent de l'autogovern, Demos núm. 12, Fundació Nexe-Riurau Editors, Barcelona, 2019
- TUDELA ARANDA, J., "La asimetría, que no los hechos diferenciales, como nota distintiva del Estado Autonómico", Revista de Derecho Político nº 101, UNED, gener-abril 2018, pàgs 431-460
- VERA SANTOS, J. M., La reforma constitucional en España, Ed. La Ley, Las Rozas (Madrid), 2007
- VERDERA SERVER, R., "¿Otra vía muerta? El alcance de las llamadas competencias funcionales o conexas en la interpretación del Tribunal Constitucional", Revista de Derecho Civil Valenciano nº20, segundo semestre 2016
- VERDERA SERVER, R., Lecciones de derecho civil, Ed. Tirant lo Blanch, Valencia, 2012
- VV.AA., Por una reforma constitucional federal, Papers de la Fundació Rafael Campalans número 164, Barcelona, 2013
- WOEHLING, J., "El sistema federal de Canadá: origen, evolución y problemas actuales", UNED: Teoría y Realidad Constitucional nº 28, 2011, pàgs. 431-460
- ZUBIRI, I., "El Sistema de Financiación de las CC. AA: Problemas y Propuestas de Solución", Fedea Policy Papers nº 18, Agost 2016